

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Memorandum 2018-2

Eindevaluatie van de pilot *Recht doen aan je kind*

T. Geurts
R.V. Gutterswijk

Memorandum

De reeks Memorandum omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het WODC is verricht.

Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Inhoud

Samenvatting – 5

1 Inleiding – 9

2 De interventie – 11

- 2.1 De inhoud van het behandelprogramma – 11
- 2.2 De invulling van het weekprogramma – 12
- 2.3 Verschillen tussen eerste en tweede week – 14

3 Methode van onderzoek – 17

- 3.1 Deelnemende gezinnen – 17
- 3.2 Gegevensverzameling – 17
- 3.3 Non-responsanalyse – 18

4 Procesevaluatie – 21

- 4.1 Selectie en werving van gezinnen – 21
- 4.2 Uitvoering van het interventieprogramma – 22
 - 4.2.1 Voortraject – 22
 - 4.2.2 Intensieve behandelweek – 23
 - 4.2.3 Nazorgtraject – 24
 - 4.2.4 Uitvoering algehele project – 25
- 4.3 Tevredenheid over het resultaat – 26
- 4.4 De combinatie van hulp en recht – 26

5 Resultatevaluatie – 29

- 5.1 Welzijn van het kind – 29
- 5.2 Relatie tussen de ouders – 30
 - 5.2.1 Conflicten – 30
 - 5.2.2 Contact en communicatie tussen ouders – 34
 - 5.2.3 Relatiekwaliteit – 35
 - 5.2.4 Afspraken tussen ouders – 36
- 5.3 Ondersteuning vanuit het netwerk – 37
 - 5.3.1 Persoonlijk netwerk – 37
 - 5.3.2 Professioneel netwerk – 38

6 Resumé en discussie – 39

Literatuur – 45

Bijlagen

- 1 Samenstelling klankbordgroep – 47
- 2 Meetinstrumenten relatiekwaliteit – 49
- 3 Meetinstrumenten overall tevredenheid – 51
- 4 De vragenlijsten – 52

Samenvatting

In deze rapportage worden de resultaten beschreven van de pilot *Recht doen aan je kind* (RDAJK). Deze pilot beoogt ouders te helpen in het oplossen van een vechtscheiding door het aanbieden van een intensief weekprogramma. Achttien ouders van negen voormalige gezinnen hebben de pilot doorlopen (inclusief een voor- en nazorgtraject). Tien van deze ouders hebben deelgenomen aan alle meetmomenten van het onderhavige evaluatieonderzoek (voormeting, tussenmeting en nameting). Het onderzoek is exploratief en geeft een eerste indicatie voor effectiviteit van de interventie door te rapporteren over de ervaringen en verwachtingen van de ouders die hebben deelgenomen aan de pilot én het evaluatieonderzoek.

Evaluatie van het proces

De selectie en werving van gezinnen verliep bij aanvang moeizamer dan verwacht. Bij het organiseren van de eerste behandelweek kwam de instroom van geschikte deelnemers onvoldoende op gang. In de voorfase van de interventie zijn een aantal gezinnen uitgevallen, maar eenmaal gestart met de intensieve week werd de behandeling door alle deelnemers ook doorgezet. Het nazorgtraject heeft voor enkele deelnemers onvoldoende kunnen plaatsvinden. De intensiteit van de fases is tussentijds aangepast. De voorfase is met een paar weken verlengd, en de nazorgfase is uiteindelijk maatwerk geworden in plaats van een traject van zes maanden voor iedereen.

Vlak na afloop van de intensieve week werd het aangeboden programma tot dan toe gemiddeld positief ontvangen door de deelnemers. Na afloop van het nazorgtraject sloeg dit oordeel echter om en was vrijwel niemand meer tevreden over het verloop van het programma. Voor een aantal ouders heeft deze negatieve beoordeling over het verloop vooral te maken met een tegenvallend resultaat.

Volgens de projectleider is goed samengewerkt tussen hulpverleners en advocaten. Wel wordt aanbevolen om voor een toekomstig traject na te denken over hoe dit geïntensiveerd kan worden. Een belangrijke uitkomst van het programma is volgens de projectleider dat dit programma laat zien dat er ondanks lopende procedures er toch wel hulpverlening kan plaatsvinden, en dat het mogelijk is gebleken om gezinnen met deze problematiek voor de duur van één week een intensief programma aan te bieden.

Beoogde resultaten

Het voornaamste beoogde resultaat, te weten een verbetering van het welzijn van het kind, kon door uitval van deelnemers aan het evaluatieonderzoek minder goed worden onderzocht dan gewenst. De paar indicaties die wel beschikbaar waren, laten een wisselend beeld zien en zeggen helaas weinig tot niks over het daadwerkelijk behaalde resultaat.

Het wel of niet behalen van het tweede beoogde resultaat, het verminderen van conflicten tussen ouders, hangt af van het gekozen perspectief. Wordt afgegaan op het oordeel van de ouders zelf dan is het resultaat teleurstellend, maar afgaande op

meer objectievere metingen is het resultaat mogelijk bemoedigend. Hoewel bijna alle ouders vinden dat het behandelprogramma niet heeft geresulteerd in een vermindering van conflicten, wijst de vergelijking tussen een voor- en nameting van conflictniveaus mogelijk op een positief resultaat. De conflictfrequentie is afgenomen, de kinderen raken minder vaak betrokken bij de conflicten en kiezen minder vaak partij. Bovendien eindigen conflicten minder vaak in een escalatie of impasse en juist eerder in afspraken. En van alle conflictonderwerpen (emotionele kwesties, oudere kwesties, praktische kwesties, financiële kwesties, informatie delen, beslissingen, opvoeding, en de contactregeling) is er slechts bij één onderwerp een toename geconstateerd (bij conflicten over beslissingen). De andere onderwerpen zijn allemaal afgenomen qua conflictfrequentie. Maar of de positieve ontwikkelingen ook echt zijn toe te schrijven aan de interventie, is onzeker vanwege het beperkte onderzoeksdesign.

De discrepantie tussen de mening van de ouders en het objectievere resultaat heeft mogelijk te maken met te hoge verwachtingen. De behaalde resultaten voldeden vaak niet aan de verwachtingen die er vlak na de intensieve week waren. De meeste ouders zijn dan ook ontevreden over het behaalde resultaat. Bijna alle ouders vinden dat er maar weinig is bereikt met het volgen van het interventieprogramma, en veel ouders voelen zich maar weinig geholpen door het programma. Slechts twee ouders hebben dankzij RDAJK meer vertrouwen in de toekomst en maar drie ouders vinden dat ze voldoende hebben geleerd om zelf verder te gaan. Al met al wijzen deze bevindingen erop dat RDAJK mogelijk een aantal positieve resultaten weet te boeken wat betreft het verminderen van conflicten, maar dat de verwachtingen ten aanzien van het resultaat voor deelnemers hoger liggen (of anders zijn) dan hetgeen er bereikt wordt. Maar er zijn ook tal van andere verklaringen denkbaar, die geheel los staan van de interventie, zoals de factor tijd (die vaak wonden heelt). In het onderhavige onderzoek kunnen de talrijke alternatieve verklaringen niet worden uitgesloten.

Het derde beoogde resultaat van de pilot heeft betrekking op een grotere betrokkenheid van het netwerk van de ouders. Voor iets minder dan de helft van de ouders is de steun vanuit het persoonlijk netwerk toegenomen. Ouders voor wie deze steun niet is toegenomen waren voor aanvang van de interventie meestal al content met de ondersteuning vanuit het persoonlijk netwerk. Het professionele netwerk werd door de deelname vanzelfsprekend uitgebreid. De ene professional werd echter als belangrijker ervaren dan de andere. De advocaat van de vereniging van Familierecht Advocaten Scheidingsmediators (vFAS), ervaren leren coach en verwijzer werden als minst belangrijk beschouwd, en de individueel therapeut als belangrijkste actor binnen het professionele netwerk. De trajectbegeleider, oudertherapeut, eigen advocaat en de kindertherapeut werden gemiddeld als belangrijke netwerkliden beschouwd. De grotere betrokkenheid van persoonlijke en professionele netwerkliden staat op zichzelf overigens niet gelijk aan een verbetering van de situatie. De manier waarop de netwerkliden invulling geven aan hun betrokkenheid kan een faciliterende dan wel beperkende bijdrage inhouden aan een succesvolle aanpassing aan de nieuwe situatie.

Eindconclusie

Samenvattend laten de bevindingen zien dat het resultaat van de pilot als teleurstellend en als bemoedigend kan worden bestempeld, afhankelijk van het gekozen perspectief. Over het geheel genomen zijn de ouders van mening dat de interventie

maar weinig resultaat heeft gehad. Wordt echter gekeken naar het verschil in conflicten voor en na de interventie, dan wijzen de resultaten op een positieve ontwikkeling (mogelijk neemt de conflictfrequentie af en de relatiekwaliteit toe), hoewel er vele kanttekeningen te plaatsen zijn bij de geldigheid van deze bevindingen en het onzeker is of deze ontwikkelingen ook echt zijn toe te schrijven aan de interventie. De uitvoeringpraktijk is naar tevredenheid van de uitvoerende instantie verlopen. De interventieweken zaten volgens de instantie inhoudelijk goed in elkaar, en de samenwerking tussen de professionals was ook naar tevredenheid. Op het geheel terugkijkend waren deelnemers over het verloop van het programma weinig tevreden, iets wat waarschijnlijk grotendeels samenhangt met een voor hen teleurstellend resultaat.

1 Inleiding

Scheiden is een ingrijpende gebeurtenis. Voor ouders, maar zeker ook voor kinderen. Gelukkig slagen veel ouders erin om goede afspraken te maken, waarbij de belangen van het kind kunnen prevaleren daar waar individuele belangen conflicteren. Helaas slagen niet alle ouders daarin. Een deel van de scheidingen wordt zelfs gekenmerkt door een aanhoudend patroon van heftige strijd. Bij deze scheidingen komen minderjarige kinderen regelmatig ernstig klem te zitten tussen de ouders. Vaak wordt dan gesproken over een vechtscheiding (Kluwer, 2013).¹

De thematiek van vechtscheidingen heeft de afgelopen jaren veel aandacht gekregen. Ook zijn er een flink aantal initiatieven ontplooid ter verbetering van de situatie. Gedacht kan worden aan de pilot 'kindcoach', de methodiek 'kinderen uit de knel' en de recentelijke bevindingen en aanbevelingen van het platform *Scheiden Zonder Schade*. De pilot *Recht doen aan je kind* (RDAJK) is één van de initiatieven ter verbetering van de situatie. Voorliggend memorandum doet verslag over deze pilot.

De pilot beoogt na te gaan in hoeverre ouders geholpen kunnen worden bij het oplossen van een vechtscheiding door hen een intensief weekprogramma aan te bieden. Gedurende deze week worden problemen integraal benaderd. Voorafgaand aan het weekprogramma volgen ouders een voortraject van acht tot twaalf weken. Na de intensieve week volgt een nazorgtraject met een behandelduur die wordt afgestemd op de behoefte van de ouders. De pilot is door twee afzonderlijke groepen ouders doorlopen, elk in een afzonderlijk traject. Het eerste traject startte eind 2016 met vijf ouderparen (tien deelnemers). Het tweede traject betrof vier ouderparen (acht deelnemers) en startte begin van het jaar 2017.

Vrijwel direct na afloop van de intensieve week zijn de ervaringen van de eerste groep ouders onderzocht door Horizon (Gutterswijk 2016a, 2016b). Daarna volgde over de tweede groep een rapportage van het WODC (Geurts, 2017). Voorliggende evaluatie vertrekt vanuit de stand van zaken zoals beschreven in deze twee tussenrapportages. Deze laat zich het beste samenvatten door gemiddeld hoge verwachtingen van ouders ten aanzien van een verbetering in de situatie en een gemiddeld grote tevredenheid over het gevolgde weekprogramma. Hoewel het aanvankelijk de bedoeling was om ook de eindevaluatie voor elk van de groepen afzonderlijk te verrichten, heeft de beperkte deelname aan de nametingen ons doen besluiten om de twee groepen als één geheel te analyseren.² Hierbij is het van belang op te merken dat beide groepen in hoofdlijnen dezelfde selectieprocedure en hetzelfde behandelprogramma hebben doorlopen. Daar waar het programma substantieel van elkaar verschilt, zal dat worden vermeld.

¹ 'Men spreekt van een vechtscheiding wanneer een scheiding niet alleen gepaard gaat met negatieve gevoelens richting de ex-partner, maar ook met gedrag bedoeld om de ex-partner schade toe te brengen. De term vechtscheiding wordt ook (en vooral) gehanteerd wanneer de kinderen daar (grote) nadelen van ondervinden.' (Kluwer, 2013, p. 15).

² Slecht zes deelnemers uit de eerste groep en vier deelnemers uit de tweede groep hebben de vragenlijst voor deze eindevaluatie ingevuld en teruggestuurd. De lage respons beperkt in flinke mate de mogelijkheden om over de deelnemers te rapporteren en tegelijkertijd de anonimiteit te waarborgen.

De huidige eindevaluatie richt zich vooral op de vraag in hoeverre de verwachtingen zijn uitgekomen en de tevredenheid is geconsolideerd, zo'n zes tot twaalf maanden na het volgen van de intensieve week. Aanvullend op deze onderwerpen, die vooral betrekking hebben op het resultaat van de interventie, is een procesevaluatie verricht. De eindevaluatie van de pilot heeft de volgende onderzoeksvragen:

- 1 In hoeverre zijn ouders tevreden over het programma?
- 2 Hoe ervaren ouders de ondersteuning van advocaten en hulpverleners in het nazorgtraject?
- 3 In hoeverre is het welbevinden van de kinderen tussen voor- en nameting toegenomen?
- 4 In hoeverre zijn de ouders, zes maanden na de interventie, erin geslaagd om conflicten te verminderen wat betreft frequentie en ernst?
- 5 Worden de ouders, na afloop van de intensieve hulpweek, vaker ondersteund door leden uit hun netwerk? Hoe ziet deze ondersteuning eruit en hoe wordt die door de ouders ervaren?

Bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen moet in het achterhoofd worden gehouden dat de eindevaluatie een viertal flinke beperkingen kent. Ten eerste is het totale aantal respondenten te weinig voor zinnige statistische toetsing waardoor de gegevens niet generaliseerbaar zijn naar de doelgroep. Ten tweede is er geen vergelijkingsgroep, wat inhoudt dat de ervaringen van deze groep ouders niet kunnen worden afgezet tegen een groep ouders die niet aan de interventie zijn blootgesteld. Ten derde zijn de aan het onderzoek deelnemende ouders mogelijk geen representatieve afspiegeling van de beoogde doelgroep aangezien een specifieke selectie is gemaakt uit de beoogde doelgroep en deelnemers zelf hebben gekozen om wel of niet mee te doen aan de interventie. Ten vierde hebben een aantal deelnemers niet meegedaan aan alle onderdelen van het evaluatieonderzoek, wat de resultaten van de pilot kan vertekenen. Al met al maken deze beperkingen dat er geen conclusies kunnen worden getrokken over de effectiviteit van het programma. Wel kan er een beschrijving worden gegeven van de ervaringen, verwachtingen en resultaten betreffende de ouders die het behandelprogramma hebben doorlopen én hebben meegewerkt aan de verschillende onderdelen van het evaluatieonderzoek.

2 De interventie

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van het hulpverleningsprogramma en de achterliggende methodieken.

2.1 De inhoud van het behandelprogramma

RDAJK is een interventie voor ouderparen met minderjarige kinderen die in een vechtscheiding zijn verwickeld. Het gaat hierbij om zeer conflictueuze scheidingen waarbij de kinderen de dupe (dreigen te) worden van de conflicten tussen hun ouders, én waarbij eerdere hulpverlening geen of onvoldoende resultaat heeft gehad. Anders dan bij veel andere hulpverleningsprogramma's mogen ouders één of meerdere lopende gerechtelijke procedures hebben. In het definitieve projectplan is als doelgroep aangemerkt: 'gezinnen waarin de kinderen het meest te lijden hebben' (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). De interventie wordt primair gekenmerkt door een groepsgewijze behandeling voor de duur van één week. Het doel van deze week, zoals dit is voorgelegd aan de deelnemende ouders, is dat zij met de strijd stoppen zodat zij een veilige omgeving kunnen bieden voor hun kinderen.³

Een ander belangrijk onderscheidend kenmerk van de interventie betreft de betrokkenheid van drie advocaten met een erkende specialisatie in het personen- en familierecht.⁴ De zogeheten vFAS-advocaat voert in de beginfase van het programma voor elk ouderstel een gesprek met beide betrokken advocaten. In dit gesprek wordt uitgelegd wat de opzet en het doel van het interventietraject is. Nagegaan wordt of de betrokken advocaten bereid en in staat zijn om naar aanleiding van de uitkomsten van het traject de oorspronkelijke strategieën te verlaten en op zoek te gaan naar nieuwe oplossingen. Als ouders een positieve ontwikkeling hebben doorgeemaakt tijdens het traject kan een strategiewijziging gewenst zijn om terugval te voorkomen. In de nazorgfase voeren vFAS-advocaten, indien opportuun, gesprekken met ouders voor wie wellicht een regeling zou kunnen worden bereikt.

Voor de ontwikkeling van de interventie is inspiratie gezocht bij *Signs-of-Safety* (Turnell & Edwards, 1999). *Signs-of-Safety* is in Australië ontwikkeld en gaat uit van een systeemgerichte aanpak, maatwerk in dialoog en plan, en een toekomst- en doelgerichte werkwijze. Het beoogt een veilige (opvoed)situatie voor het kind te creëren in gezinnen waar sprake is van (een vermoeden van) kindermishandeling. De methodiek wordt sinds 2006 op diverse plekken in Nederland aangeboden (Bartelink, 2010). De erkenningscommissie Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid heeft deze interventie erkend als 'goed onderbouwd'. In de pilot

³ Bij aanvang van de intensieve week is echter een ander doel aan de ouders gecommuniceerd, zo blijkt uit de uitwerking van het weekprogramma. Dit doel was: 'Wij stoppen met de strijd zodat we weer ouders kunnen zijn voor onze kinderen.'

⁴ Deze advocaten zijn lid van de vereniging van Familierecht Advocaten Scheidingsmediators (vFAS). Het merendeel van de aangesloten leden heeft zich gespecialiseerd in het begeleiden van mensen die in onderling overleg de gevolgen van een (echt)scheiding willen regelen (mediation). Bron: www.verenigingfas.nl

wordt, conform de *Signs-of-Safety*-methodiek, een oplossingsgerichte aanpak⁵ gehanteerd waarin doelen in onderling overleg tussen gezin en hulpverlener worden vastgesteld. De methodiek kan worden beschouwd als de 'onderlegger' van het gehele programma.

Volgens de ontwikkelaars van de Signs-of-Safety-methode zijn de competenties van de hulpverlener, in combinatie met het persoonlijke contact tussen hulpverlener en gezin, van doorslaggevend belang in het bereiken van succes. Voor het bewerkstelligen van een 'partnerschap' tussen hulpverlener en gezin kent het programma dan ook een voorfase van acht tot twaalf weken. In deze fase brengt een trajectbegeleider de krachten, zorgen en oplossingsrichtingen in kaart. Hij doet dit samen met de ouders en het netwerk van de ouders.⁶ Daarnaast wordt in deze fase de problematiek getaxeerd door een oudertherapeut en een kindertherapeut. Met het oog op het wegnemen van blokkades bij ouders, bijvoorbeeld bij een onverwerkt trauma, kan een beroep worden gedaan op een individueel therapeut.

Het programma maakt verder gebruik van inzichten uit *Collaborative Therapy* (Madsen, 2007), emotiegerichte partnerrelatietherapie, emotiegerichte gezinstherapie (Johnson, 2012), hechtingsgerichte gezinstherapie (Hughes, 2007), en de beweging Nieuwe Autoriteit en Geweldloos Verzet van Haim Omer, hoogleraar psychologie aan de Universiteit van Tel Aviv (zie Derksen, 2016). De hulpverleners van het programma hanteren een *not-knowing* houding (Anderson & Colishian, 1992) en de trajectbegeleiders zijn geschoold in het behandelprogramma *Kinderen uit de Knel* (Schoemaker, De Kruijff, Visser, Van Lawick & Finkenauer, 2017).

Na afloop van de intensieve week volgt een nazorgfase van maximaal twaalf maanden waarin deels nog behandeling plaatsvindt en deels wordt overgedragen naar reguliere hulpverlening. Bij een positieve uitkomst van het hulpverleningstraject kan een convenant worden afgesloten om de afspraken formeel vast te leggen. Bij uitblijven van het gewenste resultaat kan de hulpverlening uiteindelijk alsnog uitmonden in een ondertoezichtstelling (OTS) van de minderjarige kinderen.

2.2 De invulling van het weekprogramma

De intensieve week bestaat uit vijf dagen waarin ouders bijeenkomen en in totaal ongeveer dertig programmaonderdelen volgen (tabel 2.1).⁷

⁵ Een oplossingsgerichte aanpak heeft als doel om het probleemoplossend vermogen van mensen zodanig te herstellen dat zij op eigen wijze en samen met anderen een meer gewenste situatie weten te creëren (De Vries & Prüst, 2017).

⁶ Voor ieder gezin wordt dan ook een netwerkbijeenkomst georganiseerd. Overigens niet alleen om de krachten, zorgen en oplossingsrichtingen in kaart te brengen, maar ook om netwerkleden te activeren wat betreft het geven van steun. Tevens hebben de vFAS advocaat, de advocaten van de ouders en de hulpverlening onderling contact om iedereen te motiveren de doelen van het programma na te streven.

⁷ De beschrijving van de intensieve week vertrekt vanuit de vormgeving van de tweede behandelweek. Inzichten vanuit de eerste week zijn hierin verwerkt. Aan het eind van dit hoofdstuk komt kort aan de orde op welke punten het interventieprogramma van de eerste week afwijkt van de tweede week.

Tabel 2.1 Programma van de intensieve week

Dag	Week 1	Week 2
Dag 1	Introductie Kennismaking Verwachtingen/doelen Ervaringsdeskundige jongeren Villa Pinedo Ervaringsgerichte oefening De knoop Conflictueuze interactiepatronen Inzicht in rouwfasen Dagbespreking	Introductie Kennismaking Verwachtingen/doelen Ervaringsdeskundige jongeren Villa Pinedo Ervaringsgerichte oefening De knoop Ervaringsgerichte oefening Bekertjes Conflictueuze interactiepatronen Dagbespreking
Dag 2	Ervaringsgerichte oefening: bewustwording last Inzicht levensverhaal (Tree of Life) Vragen en antwoorden (Tree of Life) Dagbespreking	Ervaringsgerichte oefening: bewustwording last Inzicht levensverhaal (Tree of Life) Vragen en antwoorden (Tree of Life) Dagbespreking
Dag 3	Ervarend leren Inzicht in eigen emoties: trap van boosheid Ervarend leren: hindernissen/blokkades Workshop gezinsleden en netwerk Dagbespreking	Workshop Grenzen aangeven Workshop Spiegelen Workshop Hoe kom ik over op de ander Workshop Gezinsleven en netwerk Dagbespreking
Dag 4	Ervaringsgerichte oefening Elastiek Oplissingen voor knelpunten Ontspanningsoefening Oplissingen voor knelpunten Dagbespreking	Ervaringsgerichte oefening Bekertjes Mindfulness oefening 1 Mindfulness oefening 2 Oplissingen knelpunten (ouderpaar) Oplissingen knelpunten (vertrouwen) Oplissingen knelpunten (veiligheid ouders) Oplissingen knelpunten (veiligheid kinderen) Dagbespreking
Dag 5	Project ervarend leren Nieuw perspectief schrijven Bereiden lunch voor de kinderen Wandeling bos van de kinderen Ontspanningsoefening Ouders vertellen perspectief Evaluatie dag en week	Ontspanningsoefening Nieuw perspectief schrijven Nieuw perspectief bespreken Samen nieuw perspectief schrijven Wandeling bos van de kinderen Ontspanningsoefening Ouders vertellen perspectief Ritueel/ Orkonde Evaluatie dag en week

De eerste dag staat in het teken van het creëren van de juiste condities voor het interventieprogramma. Meer specifiek gaat het hier om een eerste kennismaking, het vergroten van de veiligheid in de hulpverleningsweek, het vergroten van inzicht in het eigen gedrag en de gevolgen van conflicten voor de kinderen. Ook wordt de meest optimale groepsindeling voor het vervolg van het programma bepaald. Deze groepsindeling wordt vastgesteld aan de hand van de groepsdynamiek en de persoonlijke leerstijl die ouders binnen de groep laten zien (Kolb, 1983). Bepaalde onderdelen van het programma worden vervolgens afgestemd op de persoonlijke leerstijl van de deelnemers. De tweede en derde dag staan vooral in het teken van de eigen kwetsbaarheden van de ouders en de invloed hiervan op de uitoefening van de ouderlijke verantwoordelijkheden. Een omvangrijk deel van de tweede dag is ingevuld met de zogenoemde Tree of Life-methode (Ncube, 2006): een systemische en steungerichte (groeps)behandelmethode waarbij ervaringsverhalen de basis

vormen om ingrijpende gebeurtenissen te herkennen, te bespreken en te verwerken.⁸ De verhalende methode beoogt ruimte te creëren voor nieuwe verhalen waarbinnen een nieuwe voorkeursrealiteit kan worden geconstrueerd (Freedman & Combs, 1996). De Tree of Life-methode legt de nadruk op het maken van verbindingen met de geschiedenis, de cultuur en de belangrijke personen in het persoonlijke netwerk.

De derde dag richt zich vooral op het vergroten van bewustzijn over hoe je op een ander overkomt, het inzicht in de positie van elk gezinslid binnen het gezin en een beter idee van hoe het voelt voor kinderen om tussen ouders knel te zitten.

De vierde dag staat in het teken van het gesprek tussen de ouderparen en het zoeken van oplossingen voor de vastgestelde knelpunten. Ouders brengen een knelpunt naar voren waarbij twee andere personen als coach dienen voor één ouder. In een andere sessie worden ook knelpunten naar voren gebracht en wordt er vanuit 'reflecting teams', bestaande uit drie personen, gereflecteerd op het gesprek.

De vijfde dag wordt gekenmerkt door het maken van verbinding met de kinderen. De kinderen worden ontvangen op de hulpverleningslocatie en de ouders schrijven voor hen een nieuw gezamenlijk perspectief. Het vormt een soort van belofte aan de kinderen. Dit verhaal wordt aanvankelijk door elke ouder individueel geschreven. Daarna wordt ook een gezamenlijk stukje in het verhaal opgenomen. Aan het einde van het programma vertellen de ouders aan de kinderen hun verhaal en volgt er de ondertekening van een certificaat door de ouders en de kinderen. Parallel aan de sessies voor de ouders volgen de kinderen een programma.⁹ In dit programma vertellen ervaringsdeskundige jongvolwassenen van Villa Pinedo hun verhaal en geven zij de kinderen informatie over Villa Pinedo.¹⁰ De kindertherapeuten maken met de kinderen een Tree of Life.¹¹

2.3 Verschillen tussen eerste en tweede week

De pilot is door twee afzonderlijke groepen ouders doorlopen. De groepen hebben elk een eigen interventietraject doorlopen, maar in hoofdlijnen wel hetzelfde behandelprogramma gevolgd. Toch zijn er op een aantal punten wel verschillen. Ten eerste zijn er aanpassingen geweest in de werkwijze ten aanzien van de groepsindeling. In de eerste week zijn deelnemers ingedeeld aan de hand van de leerstijltypologie van Kolb. In deze typologie worden vier voorkeursmethoden onderscheiden in de wijze waarop mensen met leerstof en leeractiviteiten omgaan (concrete ervaring, overdenkende waarneming, abstracte begripsvorming, actief experimen-

⁸ De Tree of Life-methode is oorspronkelijk ontwikkeld voor kinderen. Later werd deze ook toegepast bij volwassenen.

⁹ Het vormgegeven programma kent een systeemtheoretische benadering. Als zodanig wordt het betrekken van de kinderen als een belangrijk element beschouwd. Hierdoor wijkt het programma wel af van het oorspronkelijke idee om de hulpverlening volledig op de ouders te richten.

¹⁰ Stichting Villa Pinedo is een jongerenorganisatie die jongeren met gescheiden ouders een plek biedt waar zij centraal staan. www.villapinedo.nl

¹¹ Een eventuele verbetering in het welzijn van de kinderen, het primair beoogde resultaat van het programma, kan hierdoor voortkomen uit zowel de therapie voor de kinderen als de therapie voor de ouders (als ook niet-interventiegerelateerde veranderingen). Bij de conclusies over het welzijn van het kind zal dit in het achterhoofd moeten worden gehouden.

teren; Regouin & Siegers, 2005). In de tweede week slechts is ervoor gekozen om dit op basis van ervaren stress te doen om de kans te verkleinen dat ex-partners bij elkaar in de subgroep zouden komen. Ten tweede is er in de tweede week meer nadruk komen te liggen op het ervaringsgerichte werken. Dit is gecombineerd met een explicietere uitleg over de reden van het ervaringsgericht werken. Ten derde is de derde dag van het behandelprogramma inhoudelijk gewijzigd. In de eerste week kende deze dag enkele ervaren leren oefeningen gericht op de emoties. In de tweede week is er voor gekozen deze ervaren leren oefeningen veel meer te richten op hoe je naar jezelf kijkt, hoe je op een ander overkomt en iemand in je 'ruimte' toelaten. Zo sloten de oefeningen van de derde en de vierde dag beter op elkaar aan.

De vierde aanpassing van het weekprogramma betreft de introductie van de oefeningen. Tijdens de eerste week zijn oefeningen uitgebreid geïntroduceerd. De cliënten van de tweede week hadden echter moeite om zich voor de oefeningen open op te stellen en daarom is er sneller overgegaan tot het daadwerkelijk uitvoeren van de oefeningen. Eerst doen en daarna praten, in plaats van andersom. Dit zou de ouders moeten prikkelen om zich wel open te stellen, en om daarmee de hulp passender aan de groep aan te kunnen bieden. Er is om deze reden tijdens de tweede week ook meer in subgroepen gewerkt dan in de grote groep tezamen.

Een vijfde element betreft een verandering in de sturing op succeservaringen van ouders. Zij zijn in de tweede week sterker gecoacht; gedurende de eerste week waren de coaches meer op de achtergrond aanwezig.

3 Methode van onderzoek

Het onderhavige onderzoek is exploratief en geeft een eerste indicatie over de effectiviteit van de interventie. De ouders zijn de belangrijkste bron van informatie. In totaal hebben negen gezinnen deelgenomen aan het behandelprogramma. Dit komt overeen met achttien individuele ouders. Ze hadden zestien kinderen, waarvan er twee jonger waren dan 5 jaar oud, tien tussen 5 en 11 jaar oud en vier 12 jaar of ouder.

3.1 Deelnemende gezinnen

Deelnemende gezinnen voldeden aan de volgende, vooraf vastgestelde selectiecriteria: (1) ouders zijn gescheiden, (2) er is al langere tijd strijd, (3) er zijn lopende procedure(s), (4) er zijn zorgen over de (psychische) ontwikkeling van de kinderen, (5) eerdere hulpverlening heeft niet of onvoldoende gewerkt, en (6) ouders beheersen de Nederlandse taal. Daarnaast zijn, ter overweging voor de ouders, de volgende zaken benoemd: de gevraagde tijdsinvestering, de vorm van de hulpverleningsweek (te weten, in groepsverband), en dat deelnemers in staat moeten zijn om naar hun eigen aandeel in de strijd te kijken. Deelname aan de pilot was vrijwillig. Vastgestelde contra-indicaties zijn een (licht) verstandelijke beperking en een acuut problematisch middelengebruik.

3.2 Gegevensverzameling

Voor de resultaatevaluatie is in hoofdzaak gebruik gemaakt van drie vragenlijsten die onder de deelnemers van beide intensieve weken zijn uitgezet. Dit betreft de zogenoemde conflictenvragenlijst¹², de *EXIT*-vragenlijst¹³ en de verzilveringsvragenlijst. De conflictenvragenlijst is drie keer afgenomen: één keer bij aanvang van de interventie (T0), één keer aan het eind van de intensieve week (T1) en één keer aan het eind van het nazorgprogramma (T2). De verzilveringsvragenlijst is na afloop van elke dag van de intensieve week afgenomen (dag- en weekevaluatie; T1). De *EXIT*-vragenlijst is alleen aan het einde van het nazorgprogramma voorgelegd (T2). Wat betreft de conflictenvragenlijst moet worden opgemerkt dat alle deelnemers deze hebben ontvangen, maar niet op alle meetmomenten. De tweede groep heeft de vragenlijst op alle meetmomenten ontvangen, de eerste groep alleen op het laatste meetmoment. In tabel 3.1 staat de respons op de vragenlijsten.

¹² De meetinstrumenten zijn grotendeels gekozen aan de hand van eerder onderzoek naar vechtscheidingen van Kluwer (2013).

¹³ Dit betreft een aangepaste versie van de *EXIT*-vragenlijst van MO-Groep en Stichting Alexander (2009). Daarnaast zijn er, ter beantwoording van de onderzoeksvragen, een flink aantal vragen toegevoegd.

Tabel 3.1 Aantal aangeschreven ouders en de respons op de vragenlijsten

Vragenlijst	Aantal aangeschreven ouders			Respons	
	Week 1	Week 2	Totaal	Totale aantal ouders	(%)
Conflictenvragenlijst T0	0	8	8	7	(87)
Conflictenvragenlijst T1	0	8	8	7	(87)
Conflictenvragenlijst T2	10	8	18	8	(44)
EXIT-vragenlijst	10	8	18	10	(56)
Dagverzilveringsvragenlijst	10	8	18	18	(100)
Weekverzilveringsvragenlijst	10	8	18	17	(95)

Daarnaast is voor beide groepen ouders een grote verscheidenheid aan aanvullende informatie verzameld vanuit gevalideerde meetinstrumenten (zoals de CBCL, YSR, OBVL, UCL, BSI, CPIC-NL). Om de lastendruk voor ouders te verminderen, is bij de nameting alleen de Child's Behavioral Checklist (CBCL) afgenomen. Deze is ingezet voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 1 over het welzijn van kinderen. Helaas is dit meetinstrument slechts door slechts twee individuele ouders ingevuld tijdens de nameting. Voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 1, over het welzijn van de kinderen, waren we daarom genoodzaakt om terug te vallen op een meer subjectief meetinstrument vanuit de *EXIT*-vragenlijst.¹⁴

Voor de beantwoording van onderzoeksvraag 2, over de conflicten tussen de ouders, is de conflictenvragenlijst gebruikt met wat aanvullende informatie vanuit de *EXIT*-vragenlijst. Voor de beantwoording van onderzoeksvragen 3, 4 en 5 is primair geput uit informatie die is verkregen uit de *EXIT*-vragenlijst.

Ten behoeve van de procesevaluatie zijn aanvullende interviews geweest met de projectleider van de pilot en met de oudertherapeut. De projectleider is, vanaf de ontwikkeling van de interventie tot en met de afronding van de nazorgtrajecten, onder andere nauw betrokken geweest bij het opzetten en het uitvoeren van de pilot. De oudertherapeut is bij alle gezinnen betrokken geweest, zowel voor het gezin als geheel, maar ook als individueel therapeut. De informatie uit de interviews is kwalitatief-beschrijvend gerapporteerd. De waardering van ouders over de uitvoering van het hulpverleningsprogramma is in kaart gebracht door middel van een enquête onder de ouders.

3.3 Non-responsanalyse

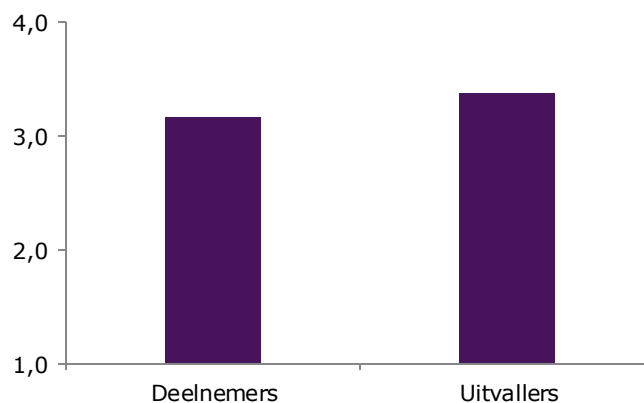
Sommige ouders hebben niet deelgenomen aan de nameting van het evaluatie-onderzoek (zie tabel 3.1). Dit roept de vraag op in hoeverre de bevindingen in deze rapportage een vertekend beeld geven van de werkelijke effecten onder de deelnemers van de pilot. In deze paragraaf wordt daarom onderzocht in welke mate deelnemers verschillen van uitvallers op twee belangrijke indicatoren voor effectiviteit: de algehele tevredenheid over het gevolgde programma en de mate van conflicten.

Een eerste indruk over selectiviteit in de nameting wat betreft de overall tevredenheid met het programma kan worden verkregen vanuit de tussentijdse meting toen alle deelnemers de verzilveringsvragenlijst hebben ingevuld. De tussentijdse meting

¹⁴ Deze vragen in de *EXIT*-vragenlijst hadden oorspronkelijk de bedoeling om een link te kunnen leggen tussen de interventie en de bevindingen op basis van de objectievere meting vanuit de CBCL.

laat zien dat uitval op de nameting wat betreft de tevredenheid over het behandelprogramma vlak na de intensieve week niet selectief is (figuur 3.1). De groepen verschillen in zeer geringe mate van elkaar in de algehele tevredenheid vlak na het volgen van de intensieve week. Deelnemers aan de nameting van het evaluatieonderzoek scoren gemiddeld 3,39 en uitvallers een 3,28. Op een schaal van 1 (helemaal niet belangrijk) tot en met 4 (zeer belangrijk) is dit verschil van 0,11 inhoudelijk van weinig betekenis. Deze resultaten voor tevredenheid ten tijde van de tussenmeting geven een indicatie voor selectiviteit in de uitval bij de nameting.

Figuur 3.1 De overall tevredenheid over de intensieve week voor deelnemers en uitvallers van het evaluatieonderzoek

Noot: 1=helemaal niet belangrijk; 4=zeer belangrijk

Daarnaast is gekeken naar verschillen tussen deelnemers en uitvallers in hun verwachtingen over de frequentie en ernst van conflicten met de ex-partner vlak na het volgen van de intensieve week. De verwachtingen ten aanzien van de conflict-frequentie waren in beide groepen ongeveer gelijk: op een schaal van 1 (nooit/zelden) tot en met 5 (altijd) was de score 2,75 voor uitvallers en 2,67 voor deelnemers. Het verschil van 0,08 is van weinig betekenis, wat wil zeggen dat zowel deelnemers als uitvallers de verwachting hadden soms tot regelmatig conflicten te zullen hebben in de maand na het volgen van de intensieve week.

Wat betreft de ernst van conflicten is er wel een verschil tussen uitvallers en deelnemers gevonden. Deelnemers aan de nameting van het evaluatieonderzoek verwachten in de toekomst gemiddeld ernstigere conflicten te hebben dan de uitvallers. Wat dat betreft is de uitval dus selectief en wordt in de rapportage voor conflictemst mogelijk een negatiever beeld geschetst dan als alle deelnemers hadden deelgenomen aan de nameting van het evaluatieonderzoek. Dit is iets om in de conclusies rekening mee te houden.

Tot slot is een robuustheidsanalyse uitgevoerd waarin is gekeken in hoeverre de in hoofdstuk 4 beschreven resultaten voor conflicten en relatiekwaliteit stand houden als de meest extreme beoordelingen buiten de analyse worden gehouden. Zowel bij de voormeting, tussentijdse meting en nameting zijn telkens twee ouders buiten beschouwing gelaten. Bij elke meting betrof dit één ouder met de meest positieve waardering en één ouder met de meest negatieve waardering. Het beeld dat uit deze analyse naar voren komt is overeenkomstig het totaalbeeld waarbij over alle ouders de scores zijn berekend. Dit sterkt ons in onze gedachte dat de beperkte deelname aan de nameting van het evaluatieonderzoek waarschijnlijk niet, of slechts in geringe mate, heeft geresulteerd in een vertekend beeld.

4 Procesevaluatie

In dit hoofdstuk wordt de uitvoering van de interventie geëvalueerd. De volgende onderwerpen komen aan bod: de selectie en werving van gezinnen, de uitvoering van het interventieprogramma, de tevredenheid over het resultaat en de combinatie van hulp en recht. De evaluatie is gebaseerd op informatie vanuit de uitvoerende instantie en de ouders die hebben deelgenomen aan het programma. Voor sommige onderwerpen is weinig of geen informatie beschikbaar vanuit één van deze informatiebronnen.

4.1 Selectie en werving van gezinnen

In het definitieve programmavoorstel staat als beoogd resultaat opgenomen om 24 gezinnen te behandelen in vier interventieweken (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). In maart 2015 volgde een subsidie voor twee interventieweken met uitzicht op nog twee interventieweken indien dit opportuun zou zijn (inclusief de daarvoor benodigde subsidie). Door een tekort aan instroom van ouders voor de eerste hulpverleningsweek (Gutterswijk, 2016b), werd deze week vier maanden uitgesteld. De periode waarin ouders zich konden aanmelden bleek te beperkt voor het werven van geschikte en voldoende gemotiveerde deelnemers (Gutterswijk, 2016b). Tegen de tijd dat de interventieweek was afgerond, bleken de kosten hoger uit te vallen dan voorzien en werd een aanvullende subsidie verleend voor nog een tweede interventieweek. Uiteindelijk hebben er twee interventieweken plaatsgevonden, waar in totaal negen gezinnen aan hebben deelgenomen.

Over het geheel genomen, dus over de eerste én tweede behandelweek, is vooral verwezen vanuit de rechtbank (achttien keer), de Raad voor de Kinderbescherming (zeven keer), het Centrum voor Jeugd en Gezin (zes keer) en Jeugdbescherming West (zes keer). Daarnaast is ook vanuit de Jeugdbeschermingstafel¹⁵ (vier keer), het Veilig verder team (één keer) en door een bijzondere curator (één keer) verwezen.

Voor een eventueel vervolg van het programma zijn een aantal aanknopingspunten ter verbetering van de instroom genoemd. Een grotere naamsbekendheid zou de instroom kunnen bevorderen, evenals het ruim van tevoren inplannen van de intensieve week. Over dit tweede punt wordt door de uitvoerende instantie benadrukt dat het van belang is dat verwijzers en cliënten weten wanneer er een nieuwe groep zal starten met het hulptraject. Op het moment van aanmelding is de behoefte aan hulp groot. Het is daarom belangrijk dat het voor de cliënten en de verwijzer duidelijk is dat de hulp snel kan starten; aldus de projectleider. Om de instroommogelijkheid voor ouders te vergroten, zijn na de eerste intensieve week ook de Centra voor Jeugd en Gezin als verwijzer aangemerkt, waar dit voor de start van de interventie RDAJK nog niet het geval was.

¹⁵ 'In Haaglanden is de jeugdbeschermingstafel ontwikkeld voor de toeleiding van kinderen naar de gedwongen hulpverlening. De jeugdbeschermingstafel bespreekt met ouders, kinderen ouder dan twaalf jaar en de melder of een raadsonderzoek noodzakelijk is, dan wel onder welke voorwaarden dit afgewend/uitgesteld kan worden.' www.jeugdbeschermingstafel.nl

Na verwijzing door instanties en getoonde interesse bij de ouders¹⁶, vielen sommige gezinnen verderop in het verwijzingstraject alsnog af. Gedeeltelijk was dit naar aanleiding van een gesprek met het expertiseteam complexe zorg¹⁷. Van de 44 gezinnen die bij het expertiseteam zijn aangemeld, zijn in totaal 26 geschikt bevonden voor deelname aan de eerste of tweede behandelweek (59%). Van deze 26 doorverwezen gezinnen hebben uiteindelijk negen daadwerkelijk deelgenomen aan het programma (5 gezinnen aan de eerste week en 4 gezinnen aan de tweede week). Redenen voor uitval onder de geschikt bevonden en doorverwezen gezinnen betreft onder andere het (toch) onvoldoende beheersen van de Nederlandse taal, een mogelijkheid voor het volgen van een lichter programma, een onvoldoende ontwikkelde werkrelatie,¹⁸ een te onveilige situatie en moeite met de organisatie op korte termijn (binnen acht weken vrij krijgen van werk en kinderopvang regelen). Deze uitval van ouders na de selectie- en wervingsprocedure resulteerde in een uitbreiding van de instanties van waaruit verwezen kon worden.¹⁹

Ouders die hebben deelgenomen aan de intensieve week hebben die van begin tot eind doorlopen. Er zijn gedurende de week geen ouders afgevallen. De inzet van de deelnemers wordt door de projectleider als hoog getypeerd. Tijdens de twee interventieweken heeft zich wel, in uitzonderlijke gevallen, uitval voorgedaan op enkele afzonderlijke onderdelen van het behandelprogramma.

4.2 Uitvoering van het interventieprogramma

In deze paragraaf wordt de uitvoering van het interventieprogramma besproken in volgorde van het doorlopen proces, gevolgd door een terugblik op het programma in zijn geheel.

4.2.1 Voortraject

In eerste instantie werd door de uitvoerders van het project gedacht aan een voortraject met een duur van zo'n zes weken. Voor de meeste ouders was echter een langer traject nodig. Het voortraject is daarom verlengd naar ongeveer acht tot twaalf weken. De verlenging van deze periode is prima verlopen. Achteraf gezien wordt acht weken als een voldoende lange periode ervaren voor het bereiken van de doelen van het voortraject (zie hoofdstuk 2). Voor enkele gezinnen uit de eerste groep deelnemers heeft het voortraject echter stukken langer geduurd, omdat de geplande intensieve week enkele maanden werd uitgesteld vanwege onvoldoende

¹⁶ In de meeste gevallen is één van beide ouders sterker gemotiveerd om aan het programma deel te nemen dan de andere ouder. De ene ouder is vaak intrinsiek gemotiveerd (wil het zelf graag) en de andere vaak extrinsiek (motivatie vanuit externe bron, bijvoorbeeld in het geval van een dreigende ondertoezichtstelling van de kinderen).

¹⁷ Zoals beschreven staat in de methodesectie, zijn verschillende instanties ingezet om gezinnen door te verwijzen voor deelname aan RDAJK. Als geschikt geachte gezinnen zelf ook interesse toonden in het programma, kregen ze eerst een telefonisch consult van een onafhankelijk expertiseteam (Expertiseteam complexe zorg). Deze instantie dacht mee over of RDAJK voor dit gezin een geschikte interventie zou kunnen zijn. Indien dit zo was konden verwijzers de gezinnen aanmelden bij de projectcoördinator expertise van RDAJK waarna een intakegesprek volgde.

¹⁸ Hierbij kan worden gedacht aan een gering vertrouwen van de trajectbegeleider in de bereidwilligheid van de ouders om deel te nemen aan de diverse aspecten van het hulpverleningsprogramma.

¹⁹ Het Centrum voor Jeugd en Gezin, het Veilig Verder-team en de bijzonder curator zijn toegevoegd.

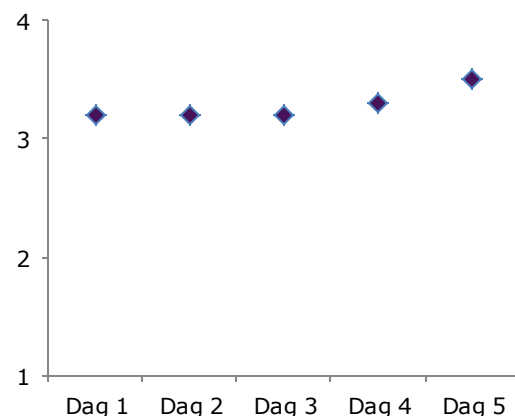
aanmeldingen. In die gevallen was het lastiger gezinnen gemotiveerd te houden. Bij voldoende aanmeldingen is het voortraject goed vorm te geven in twee, maximaal drie maanden. Bij de netwerkbijeenkomsten heeft iedere ouder één of meerdere mensen uit het persoonlijk netwerk meegebracht; per persoon verschilde het aantal sterk. Ook is er contact geweest tussen de vFAS-advocaat, de advocaten van de ouders en de hulpverlening.

4.2.2 Intensieve behandelweek

Over het geheel genomen is de projectleider zeer tevreden over de twee intensieve behandelweken. De samenwerking binnen het team is goed geweest. In de tweede week ging dit zelfs nog beter dan in de eerste week. De verschillende onderdelen waaruit de intensieve behandelweek zou bestaan, zijn ook als zodanig uitgevoerd door de hulpverleners. Ondanks dat er enkele veranderingen zijn aangebracht aan de tweede week (zie hoofdstuk 2), zat de eerste week volgens de projectleider ook al goed in elkaar. Het was helder wie wat deed en wanneer. De expertise van de verschillende hulpverleners werd daarmee goed benut, maar er is nog wat ruimte voor verbetering op het gebied van de samenwerking. Hier moet vooral worden gedacht aan de samenwerking met de verwijzers en de netwerken van ouders. Hier zou nog explicieter gemaakt kunnen worden wat een ieder zou kunnen betekenen in het hulpverleningstraject.

Aan het eind van iedere behandeldag zijn de verschillende programmaonderdelen door de ouders beoordeeld. De ouders waren gemiddeld positief over het gevolgde programma. Het oordeel over alle programmaonderdelen is een 3,2, een score die tussen belangrijk (3) tot zeer belangrijk (4) in ligt. Van dag tot dag verschilt dit positieve oordeel weinig (figuur 4.1). De derde dag krijgt het laagste (3,2) en de vijfde dag het hoogste totaal gemiddelde (3,5). Over het geheel genomen wordt elke dag dus gemiddeld positief beoordeeld en is er tussen de dagen weinig verschil.

Figuur 4.1 Het beoordelingsgemiddelde voor de programmaonderdelen per interventiedag (n=18)

Noot: 1=helemaal niet belangrijk; 2=niet belangrijk; 3=belangrijk; 4=zeer belangrijk

Het gemiddelde positieve oordeel dat aan het eind van elke dag is gegeven, is ook terug te vinden in de vragenlijsten die direct aan het eind van de intensieve week zijn voorgelegd en waarin wordt teruggekeken op de week in zijn geheel. Over het algemeen hebben de ouders de intensieve week als leerzaam, maar wel zwaar en intensief ervaren. Het heeft meerdere ouders meer rust, hoop en begrip gebracht,

maar ook berusting. Twee ouders geven aan zich meer bewust te zijn van hoe ze overkomen en meer met zelfreflectie bezig te zijn. Op de vraag of de ouders het gevoel hebben minder te strijden, antwoorden vier ouders dat het zo vlak na het volgen van de intensieve week nog te vroeg is om dat te concluderen. De toekomst moet dat gaan uitwijzen. De andere ouders antwoorden kortweg met ja of nee. De kleine veranderingen die ouders zelf ervaren vlak na het volgen van de intensieve week omvatten onder andere dat ouders zelf vinden dat zij rustiger zijn geworden en minder heftig reageren op voor hen onprettige prikkels vanuit de andere ouder. Ongeveer de helft van de ouders verwacht minder strijd te zullen hebben in de maand na het volgen van de intensieve week. Het programmaonderdeel dat het meest heeft geholpen, wisselt per ouder. Genoemd wordt de levensboom, het spiegel, de ervaringsverhalen van andere ouders vanuit Villa Pinedo, de samenwerking met de andere ouders en voelen wat het gedrag van de ouders voor de kinderen betekent.

Volgens de meeste ouders zullen de kinderen in de toekomst gaan zien dat zij rustiger zijn geworden en in meer of mindere mate beter met elkaar omgaan. Vlak na de intensieve week zouden veel ouders de hulp aanbevelen aan ouders in een soortgelijke situatie. Enkele ouders vinden dat nog te vroeg om te zeggen of geven aan dat dat erg afhangt van de situatie.

Opgemerkt zij dat een paar ouders aangaven dat het weekprogramma wel heel intensief/zwaar was. Ook blijkt hetgeen het de ouders heeft gebracht soms lastig te relateren aan de uiteindelijke doelstellingen van het programma. Een paar ouders vonden de strijd onveranderd of waren van mening dat de toekomst dit zal moeten uitwijzen. Enkele ouders zien geen veranderingen in het eigen gedrag en zijn terughoudend in het aangeven er vertrouwen in te hebben een vervolgstap te kunnen maken.

4.2.3 Nazorgtraject

In de nazorgfase zijn sommige gezinnen naar de lokale hulpverlening doorverwezen. Een enkele ouder maakt op persoonlijke titel gebruik van bepaalde hulpverlening. Afronding van de nazorgtrajecten heeft steeds op een natuurlijke wijze plaatsgevonden. Dat wil zeggen dat het niet is voorgekomen dat er geforceerd is gestopt terwijl er nog behoefte was aan nazorg. Het nazorgtraject heeft evenwel niet voor iedereen voldoende plaats kunnen vinden. Hulp werd door enkele ouders afgehouden, of er waren te veel zorgen over de veiligheid van het kind. Na afronding van het nazorgtraject vond een zogenoemde *warme overdracht*²⁰ aan de verwijzers plaats. In uitzonderlijke gevallen is doorverwezen naar specialistische gezondheidszorg. In enkele gevallen is Jeugdbescherming betrokken geraakt, waarbij een Raadsonderzoek is uitgevoerd en de rechter uiteindelijk alsnog een ondertoezichtstelling heeft bevolen.

Aanvankelijk was het de bedoeling om de ouders een nazorgtraject van zes maanden te bieden. Later is besloten om de duur van de nazorgperiode en de intensiteit van de hulp af te stemmen op de behoefte van het gezin. Dit maakte dat het nazorgtraject per gezin flink kon verschillen. Zo heeft soms nauwelijks een nazorgtraject plaatsgevonden omdat dit niet nodig was, en is soms een traject gevolgd van een heel jaar.

²⁰ Bij een warme overdracht gaat de hulpverlener met de cliënt mee naar de eerste ontmoeting met de nieuwe hulpverlener en verschaft samen met de cliënt de nodige informatie.

Het nazorgtraject bestond meestal uit enkele gesprekken die op locatie of bij de instantie zelf hebben plaatsgevonden. De systeemtherapeut is waar nodig actief betrokken gebleven in de nazorgfase. Bij meerdere gezinnen is er een verdere verbetering nagestreefd in de communicatie. Soms werd daar ook het netwerk van ouders bij betrokken om te bemiddelen.

4.2.4 Uitvoering algehele project

Over het geheel genomen, is de projectleider tevreden over het verloop van het aangeboden programma. Volgens haar is er goed samengewerkt en zijn er goede resultaten behaald. De oudertherapeut is iets meer tevreden over de eerste dan de tweede interventieweek. Veel van de gezinnen uit de eerste week kenden volgens hem een goed vervolg. Hoewel niet alle problemen verholpen zijn, ziet de oudertherapeut wel vooruitgang op verschillende leefgebieden. Na de tweede week heeft het nazorgtraject voor enkele gezinnen echter onvoldoende vorm kunnen krijgen, aldus de oudertherapeut. De achtergronden van de deelnemers van de eerste week verschilden behoorlijk van de deelnemers van de tweede week, met name op het gebied van werk- en inkomen, iets wat mogelijk een verklaring kan bieden voor de resultaatverschillen tussen de twee weken.

Eén van de hulpverleners heeft aangegeven dat in het voortraject mogelijk te veel aandacht uitgaat naar de veiligheid van het kind. Dit gaat ten koste van het werken aan vertrouwen, wat een essentieel onderdeel is voor het hulpverleningsprogramma. Verder wordt aangegeven dat EMDR als onderdeel voor traumaverwerking met name bij vrouwen positief uitpakte, maar minder bij mannen.

Ouders zijn echter gemiddeld weinig tevreden over de verkregen hulpverlening als ze terugkijken op de uitvoering van het volledige programma. Op een schaal die loopt van negatief (1) tot positief (5) scoort het verloop van het programma gemiddeld een 2,7 (tussen negatief en neutraal in). Slechts 10% van de ouders vindt dat de hulp van RDAJK goed is verlopen. Voor vier ouders heeft deze negatieve beoordeling over het verloop vooral te maken met een tegenvallend resultaat. Drie anderen vinden het verloop van de hulp rommelig en zijn van mening dat niet alle problemen even actief zijn opgepakt en behandeld. Ongeveer de helft van de ouders is van mening geen of onvoldoende eigen beslissingsmogelijkheden te hebben gehad. Het grootste deel van de ouders is neutraal of positief over de mate waarin ze serieus zijn genomen door de uitvoerende instantie.

Een drietal ouders is van mening dat de hulpverlening nog onvoldoende is uitgekristalliseerd en sommige hulpverleners zijn getypeerd als onvoldoende kundig. Voor deze ouders is het duidelijk dat de interventie nog in ontwikkeling was en de hulpverleners nog zoekende waren. Behaalde resultaten zijn in twee gevallen toegeschreven aan een ander hulpverleningstraject dat parallel aan RDAJK is doorlopen. Terugkijkend op het gehele programma, heeft het team zich volgens twee ouders verkeken op de complexiteit van de problematiek. Op de vraag of de hulp op het juiste moment is ingezet, antwoorden zes van de tien ouders dat dit eerder had moeten gebeuren. Of het de huidige situatie had kunnen voorkomen weten zij niet, maar de problemen zouden volgens hen dan waarschijnlijk wel minder groot geworden zijn, zo blijkt uit de toelichting door ouders.

4.3 Tevredenheid over het eindresultaat

Gemiddeld zijn ouders ontevreden over het eindresultaat. Op een schaal die loopt van negatief (1) tot positief (5) scoort het resultaat van het programma een 2,3 (tussen negatief en neutraal in).²¹ Bijna alle ouders vinden dat er maar weinig is bereikt met het volgen van het interventieprogramma, en veel ouders voelen zich maar weinig geholpen door het programma. Ook heeft het programma volgens de meeste ouders te weinig geholpen met de dingen die ze belangrijk vonden. Slechts twee ouders hebben dankzij RDAJK meer vertrouwen in de toekomst en maar drie ouders vinden dat ze voldoende hebben geleerd om zelf verder te gaan. Uit de toelichting op de beantwoording blijkt dat de deelnemers concrete verwachtingen hadden die vaak niet zijn waargemaakt. In dit verband wordt door de projectleider aangegeven dat sommige ouders met andere doelen het programma ingingen dan hetgeen waar aan gewerkt wordt (bijvoorbeeld het vaker zien van de kinderen in plaats van het verminderen van de conflicten).

In enkele gevallen geven ouders aan dat zij zelf wel een verbetering hebben door- gemaakt, maar dat de verandering bij de andere ouder is gebleven. Men is naar eigen zeggen bijvoorbeeld tactischer geworden in het overbrengen van kritiek en heeft de eigen emoties beter onder controle. Ongeveer 20% van de ouders zou de hulp aanraden aan anderen en circa 70% zou dit op dit moment niet doen (10% is neutraal).

Alles tezamen genomen, geven ouders voor het gehele traject hulpverlening door *Recht doen aan je kind* een rapportcijfer van gemiddeld een 4.7. Ouders zien het voortraject gemiddeld als een minder belangrijk onderdeel van het algehele hulp- verleningstraject dan de intensieve week en het natraject.

4.4 De combinatie van hulp en recht

Advocaten van ouders die in een vechtscheiding zijn verwickeld, zijn vaak al langere tijd betrokken bij het conflict. Te behalen doelen zijn geformuleerd en de bijpassen- de strategie is ingezet. Bij een positief resultaat van de interventie kan, ter besten- diging van het resultaat, aanpassing van deze doelen en strategieën gewenst zijn. Om dit te realiseren is samenwerking gezocht tussen de hulpverlenende instantie en de advocatuur.

In de voorfase van de interventie voerden vFAS-advocaten gespreken met de advo- caten van elk ouderstel. Hierbij waren de ouders niet zelf aanwezig, maar wel de betreffende tajeetbegeleider om de advocaten te informeren over de eerste bevin- dingen van het behandelteam met de ouders en kinderen. Een reden om vFAS- advocaten niet zelf met ouders te laten spreken, is dat deze advocaten niet willen fungeren als een tweede advocaat van de ouders. vFAS-advocaten (en de eigen advocaten) waren niet betrokken bij de intensieve week zelf. Indien ouders hier behoefte aan gehad zouden hebben, was hier wel ruimte voor. In de nazorgfase zijn vFAS-advocaten betrokken geweest bij drie ouders voor wie mogelijk een rege- ling getroffen zou kunnen worden. Invulling van deze betrokkenheid was maatwerk en afhankelijk van de uitkomsten van het gevolgde interventietraject. Volgens de projectleider is goed samengewerkt tussen hulpverleners en advocaten. Wel wordt

²¹ Zij bijlage 3 voor de afzonderlijke itemsscore op deze schaal.

aanbevolen om voor een toekomstig traject na te denken over hoe dit verbeterd kan worden. De samenwerking zou nog intensiever kunnen plaatsvinden.

Een belangrijke uitkomst van het programma is volgens de projectleider dat dit programma laat zien dat er ondanks lopende procedures toch wel hulpverlening kan plaatsvinden en dat het mogelijk is gebleken om gezinnen met deze problematiek voor de duur van één week een intensief programma aan te bieden. Eén keer is de uitvoerende instantie opgeroepen in een rechtszaak om de rechter te informeren over hoe ouders het hebben gedaan in het programma. Hier werd vastgehouden aan de vertrouwelijkheid van het programma.²² Voor RDAJK is deze vertrouwelijkheid zeer belangrijk. Niet alleen voor toekomstige deelnemers aan hulpverlenersprogramma's, maar ook omdat het van groot belang is dat het hulpverleningsprogramma niet kan worden ingezet als een instrument in de procedure. Voor veel andere interventies is dit een belangrijk argument om deelname te weigeren zolang er lopende procedures zijn. De meest ernstige gevallen vallen volgens RDAJK buiten het bereik van de meeste andere reguliere hulpverleningsprogramma's. Het wachten op het afronden van een procedure verhoogt het risico op nog meer problemen en grotere polarisatie tussen de ouders. In die zin was dit ook een pilot om te bezien hoe dit kan werken: hulpverlening naast een gerechtelijke procedure.

²² De hulpverlenende instantie wil in het kader van een deskundigenbericht alleen informatie verschaffen als ouders hiervoor toestemming geven. Dit was voor deze zaak niet het geval.

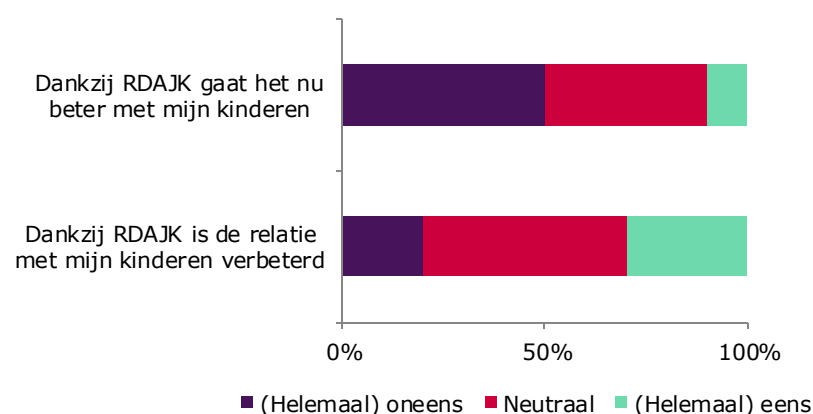
5 Resultaatevaluatie

De resultaten van de pilot worden primair in kaart gebracht aan de hand van effectindicaties op het welzijn van het kind, de relatie tussen de ouders (contact, conflict, relatiekwaliteit, communicatie en afspraken), en de ondersteuning vanuit het netwerk (persoonlijk en professioneel). Nogmaals wordt benadrukt dat al deze bevindingen, door het geringe aantal respondenten en de eerder genoemde tekortkomingen, tentatief zijn. Uitgebreider onderzoek is noodzakelijk is conclusies te kunnen trekken over de effectiviteit van het behandelprogramma.

5.1 Welzijn van het kind

Weinig ouders zien, na afloop van het nazorgtraject, een verbetering in het welzijn van hun kinderen die ze toeschrijven aan het volgen van het programma (figuur 5.1). Slechts één ouder is het eens met de stelling dat RDAJK het welzijn van het kind heeft verbeterd; de andere ouders zijn hier neutraal over of zijn het er niet mee eens. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat ze een verslechtering of helemaal geen verbetering zien. Ze schrijven een verbetering echter niet toe aan het gevolgde behandelprogramma. Wat betreft de relatie van de ouders met de kinderen is een positievere boodschap te vinden: 30% van de respondenten vindt dat RDAJK de relatie met de kinderen verbeterd heeft. Toch is 70% van de ouders deze mening niet toegedaan (20% vindt de relatie helemaal niet verbeterd en 50% is neutraal hierover). Uit de toelichting blijkt dat dit vaak niet is veranderd omdat de relatie met de kinderen volgens de ouders zelf al prima in orde was voor aanvang van de hulp en volgens hen geen verbetering behoefde.

Figuur 5.1 Ontwikkeling in het welzijn van de kinderen (beoordeeld door tien ouders)

Daarnaast komt naar voren dat ouders, na afloop van de nazorgfase, gemiddeld een onvoldoende toekennen aan de veiligheid van hun kind of kinderen (gemiddelde rapportcijfer is een 4,5).²³ Dit wil overigens niet zeggen dat elke ouder een onvol-

²³ In de beoordeling van de thuissituatie is geen onderscheid te maken tussen de situatie bij uitwonende en inwonende ouders.

doende gaf: 33% geeft een duidelijke onvoldoende (een vier of lager), 44% een duidelijke voldoende (zes of hoger), en 22% zit er tussenin met een rapportcijfer van een vijf. Omdat deze vraag niet voorafgaand aan de deelname aan het programma is gesteld, is niet bekend of de veiligheid van het kind volgens de ouders is veranderd ten aanzien van de eerdere situatie (en zo ja, of dit ten gunste of ten nadele van de veiligheid is geweest).

5.2 Relatie tussen de ouders

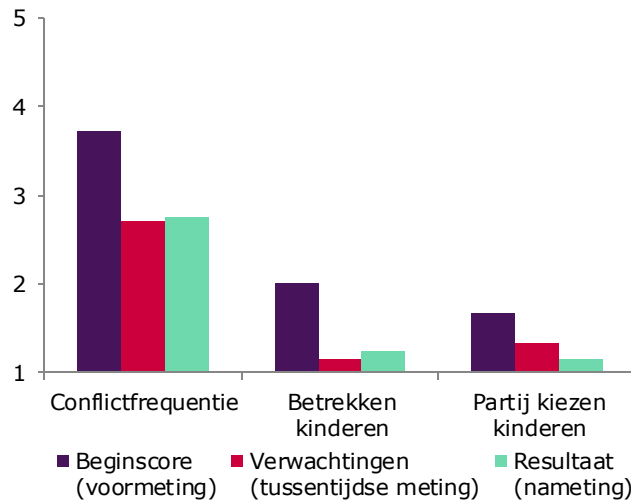
Verbeteringen in de relatie tussen de ouders zijn onderzocht aan de hand van informatie over conflicten, contact en communicatie, de relatiekwaliteit en de totstandkoming van afspraken.

5.2.1 Conflicten

Bijna alle ouders zijn van mening dat de conflicten niet verminderd zijn. Slechts 10% van de ouders heeft op de nameting minder conflicten met de ex-partner. Opmerkelijk is dat enkele ouders (20%) gemengd zijn in hun antwoord (zowel 'ja' als 'nee'). Bij nadere beschouwing lijkt deze dubbele beantwoording te zijn ingegeven door hun veronderstelling dat ze zelf wel minder conflictueus gedrag vertonen (of er beter mee om kunnen gaan), maar de ex-partner niet. Door slechts één ouder wordt het verminderde conflict rechtstreeks aan de interventie toegeschreven. Alle andere ouders zien geen conflictvermindering of schrijven de 'winst' toe aan iets anders, zoals een ander interventieprogramma of omdat ze elkaar ontlopen.

Het beeld dat ouders zelf hebben over vermindering van conflicten blijkt echter niet goed aan te sluiten bij de uitkomsten van een vergelijking tussen het conflictniveau op de voormeting en het conflictniveau op de nameting. Hoewel bij de nameting iets meer dan de helft van de ouders nog (heel) veel strijd met de ex-partner ervaren, is de opgegeven frequentie van conflicten afgenomen sinds de aanvang van het interventieprogramma. De gemiddelde conflictfrequentie was bij de nameting flink lager dan bij de voormeting (figuur 5.2). De afname blijkt bovendien vrijwel volledig conform de verwachting van ouders van vlak na het volgen van de intensieve week. Ook worden de kinderen volgens de ouders gemiddeld minder vaak betrokken in het conflict en kiezen ze minder vaak partij. Wat betreft het betrekken van de kinderen was de verwachting iets positiever dan het resultaat, en wordt deze verandering door slechts enkele ouders ook toegeschreven aan het behandelprogramma. Het kiezen van partij door de kinderen was daarentegen juist weer iets meer afgenomen dan verwacht.

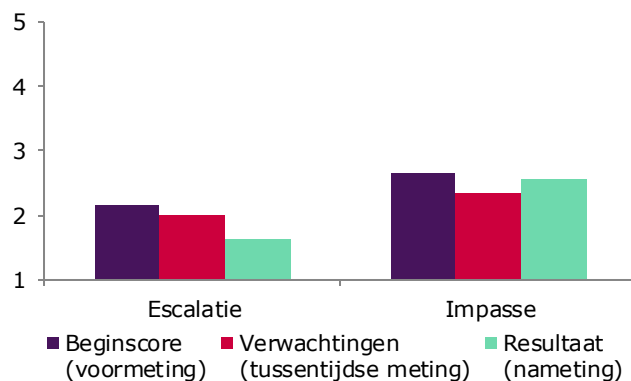
Figuur 5.2 Gemiddelde frequentie van conflicten voor en na het interventie-programma en tussentijdse verwachtingen^a

^a De gemiddelden voor conflictfrequentie en het betrekken van kinderen zijn berekend voor de volgende aantallen ouders: $T_0=7$; $T_1=7$; $T_2=8$. Bij het kiezen van partij zijn dit: $T_0=6$; $T_1=6$; $T_2=7$
 Noot: 1=nooit/zelden; 2=soms; 3=regelmatig; 4=vaak; 5=altijd

Andere bevindingen wijzen ook op een positief resultaat van RDAJK op de mate van conflicten. Conflicten blijken na de interventie gemiddeld minder vaak te escaleren dan in de periode van voor de interventie (figuur 5.3).²⁴ Dit positieve resultaat oversteeg zelfs de verwachtingen. Bovendien eindigden conflicten wat minder vaak in een impasse. Deze afname is echter erg klein en minder groot dan door ouders aanvankelijk werd verwacht.

Figuur 5.3 Mate waarin conflicten volgens ouders escaleren of vast komen te zitten voor en na de interventie, inclusief de tussentijdse verwachtingen (gemiddelden)^a

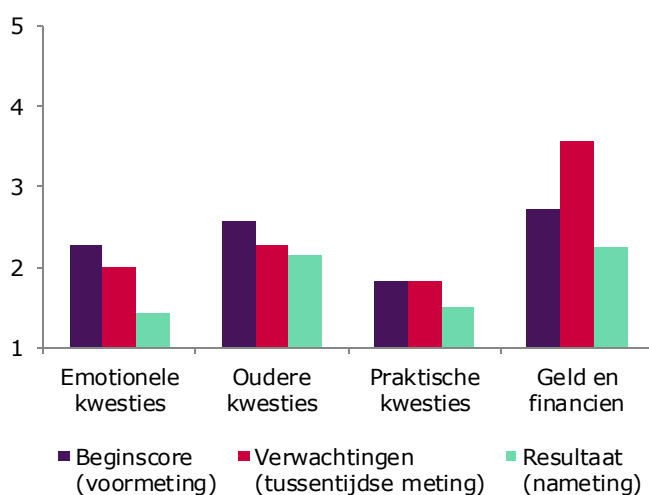

^a De gemiddelden zijn bij elke meting berekend over in totaal zes ouders.
 Noot: 1=nooit/zelden; 2=soms; 3=regelmatig; 4=vaak; 5=altijd

²⁴ Een enkele ouder geeft aan dat de conflicten juist verergerd zijn en escalaties zijn opgetreden naar aanleiding van RDAJK.

Deze positieve ontwikkelingen komen ook tot uiting in een aantal onderwerpen waar ouders conflicten over hebben (figuur 5.4). Conflicten over emotionele, praktische en eerdere kwesties komen na de interventie minder vaak voor dan voor de interventie, evenals conflicten omtrent geld en financiën. Dit laatste is opmerkelijk gezien het de verwachting was dat dit juist zou gaan toenemen. Voor al deze vier conflictonderwerpen kan worden geconstateerd dat de verbetering de verwachting heeft overstegen.

Figuur 5.4 Verschil tussen voor- en nameting in de frequentie van conflicten naar vier conflictonderwerpen, en tussentijdse verwachtingen (gemiddelden)^a

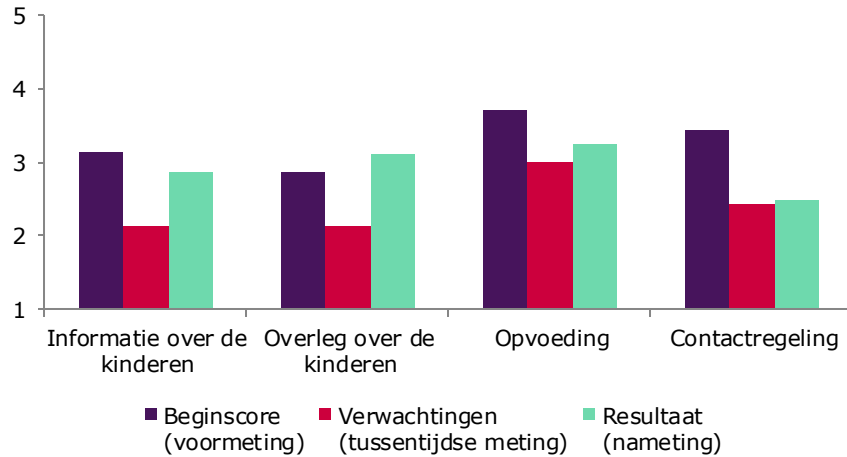

^a De gemiddelden voor emotionele en oudere kwesties zijn berekend over zeven ouders bij elk van de drie meetmomenten. Wat betreft praktische kwesties zijn de aantallen: $T_0=7$; $T_1=6$; $T_2=6$. Voor geld en financiën is het gemiddelde berekend over zeven ouders bij de voor- en tussentijdse meting en acht ouders bij de nameting.

Noot: 1=nooit/zelden; 2=soms; 3=regelmatig; 4=vaak; 5=altijd

De veranderingen ten aanzien van het aantal kind-gerelateerde conflicten zijn echter niet louter positief. Tussen voormeting en nameting is een kleine toename in conflictfrequentie te zien wat betreft het nemen van belangrijke beslissingen over de kinderen. Bemoedigend is echter wel dat de frequentie van conflicten voor een drietal andere conflictonderwerpen (informatie-uitwisseling, opvoeding en contactregeling) tussen voor- en nameting is afgenomen (figuur 5.5). Wat dat betreft is er dus winst geboekt, maar deze winst is echter wel minder groot dan door de ouders werd verwacht. De discrepantie tussen verwachting en resultaat is het grootst bij de informatie en overleg over de kinderen. Wat betreft de opvoeding en de contactregeling is de discrepantie tussen het verwachte verandering en het resultaat klein tot zeer klein te noemen.

Figuur 5.5 Verandering in frequentie van conflicten naar kind-gerelateerde conflictonderwerpen en tussentijdse verwachtingen (gemiddelden)^a

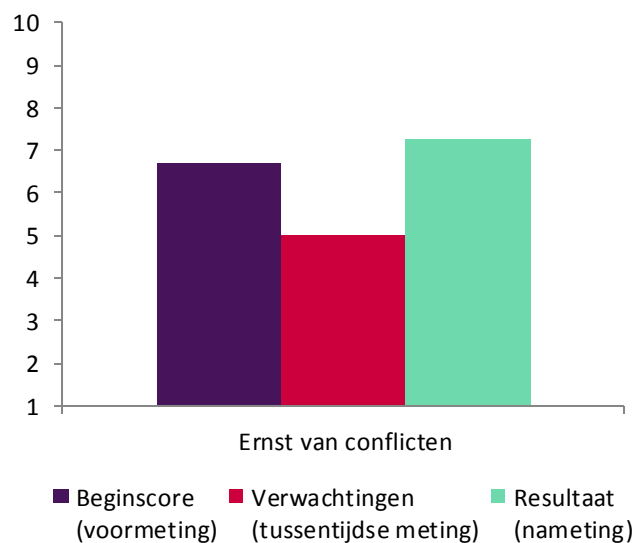

^a Bij de voor- en tussenmeting is het gemiddelde over zeven ouders berekend voor elk van de vier onderwerpen. Bij de nameting waren dit telkens acht ouders.

Noot: 1=nooit/zelden; 2=soms; 3=regelmatig; 4=vaak; 5=altijd

Tot slot komt naar voren dat de gemiddelde ernst van de conflicten is toegenomen, terwijl hier juist een flinke daling werd verwacht. Op een schaal van 1 (helemaal niet ernstig) tot en met 10 (heel erg ernstig) gaven ouders bij de voormeting gemiddeld een 6,7 voor de ernst van conflicten (figuur 5.6). Vlak na de intensieve week was de verwachting dat dit cijfer zou afnemen naar een 5,0. Bij de nameting blijkt het gemiddelde cijfer, met een 7,0, echter hoger dan verwacht en zelfs hoger dan bij de voormeting.

Figuur 5.6 Verandering in ernst van conflicten (gemiddelden)^a

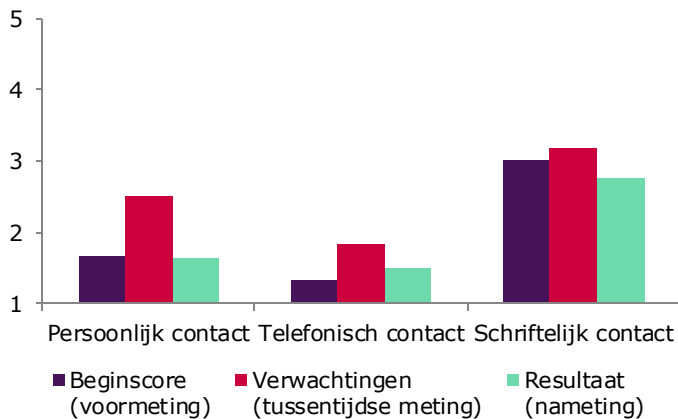
^a Elk gemiddelde is over zeven ouders berekend.

Noot: 1= helemaal niet ernstig; 10=heel erg ernstig

5.2.2 Contact en communicatie tussen ouders

Vlak na de intensieve week werd door de ouders, gemiddeld genomen, een toename in hun onderlinge contact verwacht. Deze verwachting lijkt echter niet te zijn uitgekomen (figuur 5.7). Het persoonlijke contact is zo goed als onveranderd, het telefonische contact is weliswaar toegenomen maar niet zoveel als verwacht. Het schriftelijke contact is afgenomen terwijl hier juist een stijging werd verwacht.

Figuur 5.7 Verandering in contactfrequentie naar wijze van contact (gemiddelden)^a

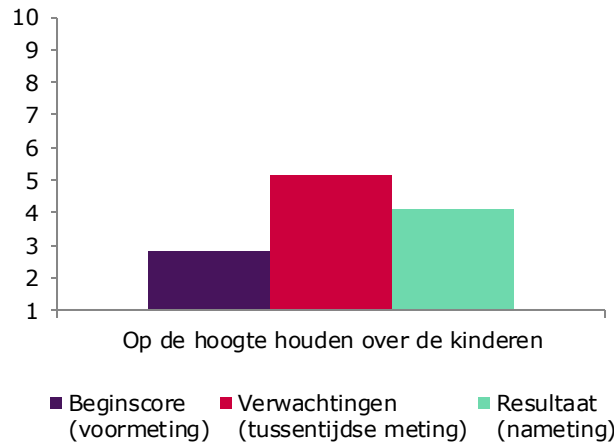

^a De aantallen ouders voor het berekenen van de gemiddelden zijn voor elk onderwerp: $T_0=7$; $T_1=6$; $T_2=8$.

Noot: 1= helemaal niet; 2=paar keer per maand; 3=elke week ; 4=meerdere keren per week; 5=dagelijks

Ondanks de geringe veranderingen in de frequentie van contact, vinden ouders gemiddeld dat ze na de interventie door hun ex-partner beter op de hoogte worden gehouden over de kinderen dan ervoor (figuur 5.8). Hoewel deze toename gemiddeld minder groot is dan door de ouders werd verwacht, is de toename toch fors te noemen. Uitgedrukt op een schaal van 1 (kan niet slechter) tot 10 (kan niet beter) is het eindresultaat met een 4,1 echter wel nog steeds een onvoldoende. Bovendien blijken de ouders bij de nameting ook zeer ontevreden over de communicatie met de ex-partner: gemiddeld geven ze dit een rapportcijfer 3 (niet in de figuur). Slechts twee ouders gaven bij de nameting een voldoende voor de communicatie (een rapportcijfer zes).

Figuur 5.8 Verandering in de mate waarin ouders op de hoogte worden gehouden over de kinderen (gemiddelden)^a

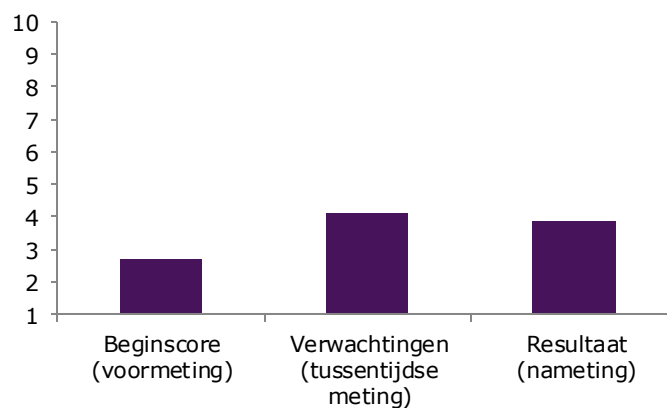
^a De gemiddelden zijn berekend over de volgende aantallen ouders: T₀=7; T₁=6; T₂=8.

Noot: 1=kan niet slechter; 10=kan niet beter

5.2.3 Relatiekwaliteit

De kwaliteit van de relatie is er volgens de ouders gemiddeld genomen op vooruitgegaan sinds de aanvang het behandelprogramma (figuur 5.9). Het resultaat is overeenkomstig de verwachtingen van ouders. De toename van ongeveer één rapportpunt is substantieel te noemen. Het eindresultaat is echter nog steeds een duidelijke onvoldoende (een 3,9).

Figuur 5.9 Gemiddeld rapportcijfer voor de kwaliteit van de relatie op de voormeting, tussentijdse meting en nameting^a

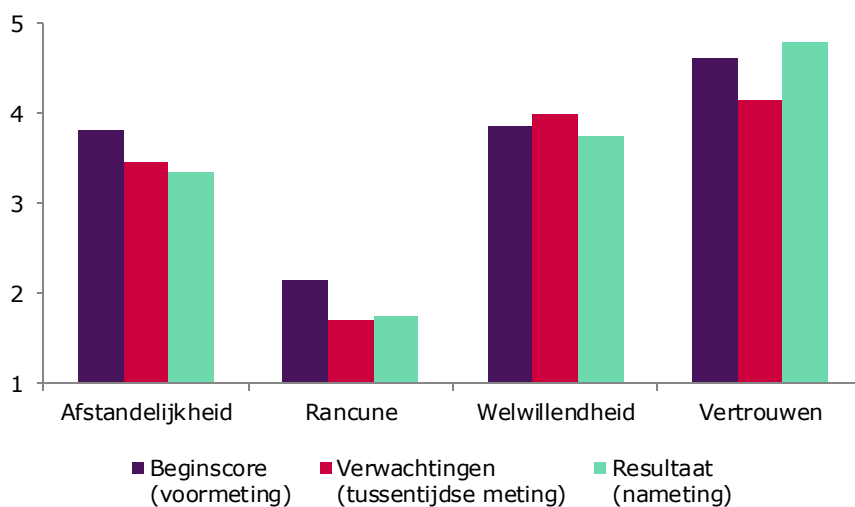
^a De aantallen ouders waren als volgt: T₀=7; T₁=7; T₂=8.

De stijging in de kwaliteit van de relatie wordt weerspiegeld in belangrijke elementen van de relatie (figuur 5.10).²⁵ Overeenkomstig de verwachtingen van de ouders, zijn ze bij de nameting minder afstandelijk en minder rancuneus dan bij de voor-

²⁵ Voor de beantwoording van de afzonderlijke stellingen die zijn gebruikt voor het meten van deze vier elementen, zie bijlage 1.

meting. Bovendien is het vertrouwen een beetje toegenomen, terwijl hier na afloop van de intensieve week juist een afname werd verwacht. Wat betreft de welwillendheid komt naar voren dat er weinig verschil is tussen voor- en nameting. Ondanks deze, over het geheel genomen, positieve ontwikkelingen, zijn er bij de nameting echter maar weinig deelnemers die de verbetering in de relatie toeschrijven aan het gevolgde behandelprogramma. Slechts één ouder is het eens met de stelling in de *EXIT*-vragenlijst dat RDAJK het contact met de ex heeft verbeterd. Alle andere ouders beantwoorden de stelling neutraal (drie ouders), oneens (één ouder) of helemaal oneens (vijf ouders).

Figuur 5.10 Verandering in frequentie van conflicten naar kind-gerelateerde conflictonderwerpen (gemiddelden)^a

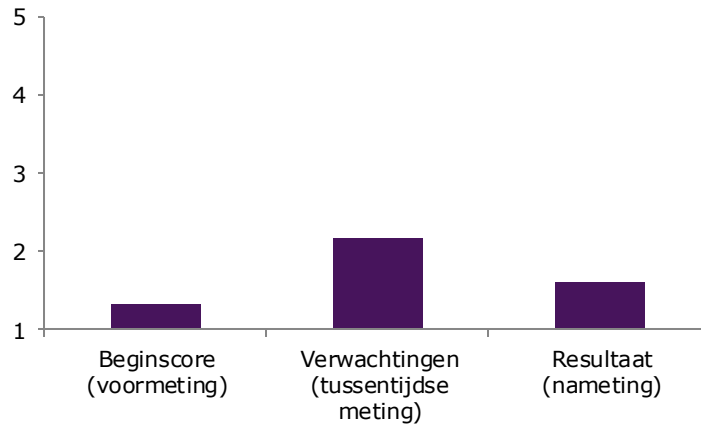
^a De aantallen ouders waren als volgt: $T_0=7$; $T_1=7$; $T_2=8$.

Noot: 1=weinig; 5=veel

5.2.4 Afspraken tussen ouders

Bij de voormeting kwam het volgens ouders slechts zelden voor dat een conflict uiteindelijk toch nog in een afspraak eindigde waarin beide partijen zich konden vinden (figuur 5.11). Bij de nameting zijn ze hier iets positiever over, maar nog altijd komt dit maar heel weinig voor. De verwachtingen ten aanzien van het maken van afspraken waren gematigd positief. Dat wil zeggen dat de ouders, gemiddeld genomen, verwachtten dat in de toekomst conflicten vaker dan voorheen zouden eindigen in 'goede' afspraken. Deze verwachting blijkt dus te hoog te zijn geweest.

Figuur 5.11 Afspraken tussen ouders^a

^a De gemiddelden zijn berekend voor de volgende aantallen ouders: T₀=7; T₁=6; T₂=8.

Noot: 1=nooit/zelden; 2=soms; 3=regelmatig; 4=vaak; 5=altijd

Het geringe resultaat wat betreft het maken van afspraken blijkt ook uit de stellingen die gingen over het behaalde resultaat van het behandelprogramma. Negen van de tien respondenten waren het helemaal oneens met de stelling: 'Dankzij *Recht doen aan je kind* zijn er goede afspraken met mijn ex-partner.' Slechts één ouder was er wel positief over (helemaal mee eens). Bovendien blijkt dat acht van de tien respondenten het (helemaal) niet eens was met de stelling dat het behandelprogramma het voor hen makkelijker had gemaakt om tot afspraken te komen.

5.3 Ondersteuning vanuit het netwerk

5.3.1 Persoonlijk netwerk

Het persoonlijk netwerk speelt een belangrijke rol in de instandhouding en oplossing van een vechtscheiding. Deelnemers van het programma bevestigen de belangrijke rol van het netwerk. Vrijwel alle deelnemers vinden de steun vanuit het netwerk (heel) belangrijk voor het verminderen van conflicten.

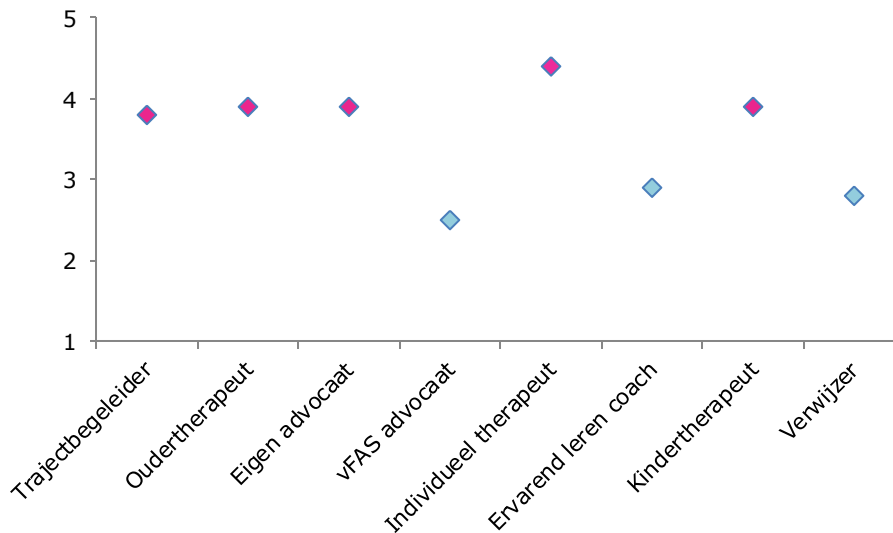
Mobilisatie van het persoonlijk netwerk van ouders vormt een voorname doelstelling van het interventieprogramma. Middels netwerkgesprekken in de startfase van het programma zijn familieleden, vrienden en kennissen betrokken bij het hulpverleningsprogramma. Na afloop van het nazorgprogramma is aan de deelnemers gevraagd of de steun vanuit het persoonlijke netwerk is toegenomen. Voor iets minder dan de helft van de ouders was dit het geval. De andere ouders geven aan dat dit niet het geval is. Grotendeels heeft dit te maken met het gegeven dat het contact met en de steun vanuit het netwerk al voor aanvang van de hulp helemaal naar wens was.

Voor de ouders die een toename in de steun vanuit het netwerk hebben ervaren, werd deze steun met name geleverd door vrienden en familie. In een enkel geval ging het om een nieuwe partner. De netwerkleden blijken veelal een luisterend oor aan de ouder te bieden. Ook het bespreken van moeilijke beslissingen en het geven van advies is hier onderdeel van. In sommige gevallen ontvingen ouders praktische steun, zoals het opvangen van de kinderen of het doen van de boodschappen.

5.3.2 Professioneel netwerk

De ouders in het programma worden ook omgeven door een professioneel netwerk. Aan de ouders is gevraagd hoe belangrijk de hulp en ondersteuning door de verschillende professionals is geweest. Gemiddeld genomen zijn ouders van mening dat de professionals een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de hulp. Zoals zichtbaar in figuur 5.12²⁶ is volgens ouders de invloed van de individueel therapeut op hun situatie het meest belangrijk geweest. De betrokkenheid van de vFAS-advocaat is daarbij het minst belangrijk geweest en ook de bijdrage van de ervaren leren coach en de verwijzer is volgens ouders minder belangrijk geweest dan de bijdrage van de andere professionals.

Figuur 5.12 Gemiddelde score per professional (n=10)

Noot: 1=helemaal niet belangrijk; 3=neutraal; 5=zeer belangrijk

²⁶ Voor het onderscheiden van meer en minder belangrijk ervaren bijdrage van professionals is een gebruikelijk statistisch criterium (van één standaarddeviatie) gehanteerd. Voor professionals die relatief als belangrijker werden ervaren komt dit overeen met een score van een 4,1 of hoger. Voor de relatief als minder belangrijk ervaren professionals is dit een score van 2,9 of lager.

6 Resumé en discussie

In deze rapportage zijn de resultaten beschreven van de pilot *Recht doen aan je kind*. In de pilot RDAJK wordt nagegaan in hoeverre ouders geholpen kunnen worden bij het oplossen van een vechtscheiding door hen een intensief weekprogramma aan te bieden. Voorliggende evaluatie vertrekt vanuit de stand van zaken zoals beschreven in twee tussenrapportages (Geurts, 2017; Gutterswijk 2016a, 2016b). Deze laat zich het beste samenvatten door gemiddeld hoge verwachtingen van ouders ten aanzien van een verbetering in de situatie en een gemiddeld grote tevredenheid over het gevolgde weekprogramma. Het onderhavige onderzoek is exploratief en geeft een eerste indicatie over de effectiviteit van de interventie door te rapporteren over de ervaringen en verwachtingen van de deelnemende ouders.

Evaluatie van het proces

De selectie en werving van gezinnen verliep bij aanvang moeizamer dan verwacht. Bij het organiseren van de eerste behandelweek kwam de instroom van geschikte deelnemers onvoldoende op gang. In de voorfase van de interventie zijn een aantal gezinnen uitgevallen, maar eenmaal gestart met de intensieve week werd de behandeling door alle deelnemers ook doorgezet. Het nazorgtraject heeft volgens de oudertherapeut voor enkele gezinnen onvoldoende kunnen plaatsvinden. De intensiteit van de fases is tussentijds aangepast. De voorfase is met een paar weken verlengd, en de nazorgfase is uiteindelijk maatwerk geworden in plaats van een traject van zes maanden voor iedereen.

Vlak na afloop van de intensieve week werd het tot dan toe aangeboden programma gemiddeld positief ontvangen door de deelnemers. Na afloop van het nazorgtraject sloeg dit oordeel echter om. Slechts 10% van de ouders vond dat de hulp van RDAJK goed was verlopen. Voor vier ouders heeft deze negatieve beoordeling over het verloop vooral te maken met een tegenvallend resultaat. Drie anderen geven aan dat er sprake was van een rommelig verloop van de hulp en dat niet alle problemen even actief zijn opgepakt en behandeld.

Volgens de projectleider is goed samengewerkt tussen hulpverleners en advocaten. Wel wordt aanbevolen om voor een toekomstig traject na te denken over hoe dit geïntensiveerd kan worden. Een belangrijke uitkomst van het programma is volgens de projectleider dat dit programma laat zien dat er ondanks lopende procedures er toch wel hulpverlening kan plaatsvinden en dat het mogelijk is gebleken om gezinnen met deze problematiek voor de duur van één week een intensief programma aan te bieden op één locatie.

Behalen van beoogde resultaten

Het voornaamste beoogde resultaat, te weten een verbetering van het welzijn van het kind, kon door uitval van deelnemers aan het evaluatieonderzoek minder goed worden onderzocht dan gewenst. De paar indicaties die wel beschikbaar waren, laten een wisselend beeld zien. Enerzijds vond slechts één ouder dat het welzijn van het kind verbeterd is door RDAJK. Anderzijds vond toch 30% van de ouders dat de relatie met de kinderen is verbeterd dankzij RDAJK. 44% van de ouders gaf een voldoende voor de veiligheid van het kind, maar of dit een verbetering of een verslechtering is kan niet worden vastgesteld omdat dit alleen is gemeten na afloop van de interventie (op de nameting). Omdat objectievere gegevens vanuit gevalideerde meetinstrumenten ontbreken én de gepresenteerde bevindingen verkregen zijn met

een suboptimaal onderzoeksdesign, zeggen deze resultaten met betrekking tot het welzijn van het kind helaas weinig tot niets over het daadwerkelijk behaalde resultaat bij de kinderen.

Het tweede beoogde resultaat van RDAJK, namelijk het verminderen van conflicten door ouders, is bijna in geen enkel geval gehaald als wordt afgegaan op het oordeel van de ouders zelf. Slechts één ouder vindt dat RDAJK heeft geresulteerd in een vermindering van conflicten. Dit geringe resultaat wordt ondersteund door de bevinding dat maar twee ouders de communicatie met de ex-partner bij de nameting als voldoende beoordeelden (een rapportcijfer zes) en dat niet meer dan één ouder het contact met de ex-partner verbeterd vond. Vanuit het perspectief van de ouders is het resultaat na het volgen van het interventieprogramma wat betreft conflictvermindering dus teleurstellend te noemen.

Maar hiermee is nog niet alles gezegd. Een vergelijking van de scores op de voormeting met de scores op de nameting geeft een ander beeld (tabel 6.1). Afgaande op dit verschil zijn de resultaten van de pilot misschien wel bemoedigend te noemen.²⁷ De conflictfrequentie nam af, de kinderen zijn minder vaak betrokken bij de conflicten en ze kiezen minder vaak partij. Bovendien eindigen conflicten minder vaak in een escalatie of impasse en juist eerder in afspraken. En van alle conflictonderwerpen (emotionele kwesties, oudere kwesties, praktische kwesties, financiële kwesties, informatie delen, beslissingen, opvoeding, en de contactregeling) is er slechts bij één onderwerp een toename geconstateerd (bij conflicten over beslissingen). De andere onderwerpen zijn allemaal afgenomen qua conflictfrequentie. Daarnaast lijkt de contactfrequentie tussen de ouders niet veel te zijn veranderd, maar ouders vinden wel dat ze meer op de hoogte worden gehouden van het wel en wee van hun kinderen. Kennelijk zijn de contactmomenten wat dat betreft informatiever geworden. En niet op de laatste plaats zijn er aanwijzingen dat de algehele kwaliteit van de relatie is verbeterd, met een toegenomen vertrouwen, minder rancune en minder afstandelijkheid in de relatie. Alleen de welwillendheid in de relatie nam mogelijk af. In grote lijnen wijst dit overzicht er dus op dat ouders een positieve ontwikkeling hebben doorgemaakt in hun relatie en in conflicten. Maar of deze positieve ontwikkeling zijn toe te schrijven aan de interventie, is onzeker vanwege het beperkte onderzoeksdesign.

²⁷ Door de beperkingen van het onderzoek is het onzeker of de geobserveerde verschillen tussen voor- en nameting ook echt zijn toe te schrijven aan de gevolgde interventie. Veel alternatieve verklaringen zijn mogelijk. Zie de laatste paragraaf van hoofdstuk 1 voor de beperkingen van het onderzoek.

Tabel 6.1 Overzicht van de ontwikkelingen in de tijd in conflicten en relatiekwaliteit

Onderdeel	Veranderindicatie	Verandering conform verwachting ^a
Conflictfrequentie	A fname	Ja
Betrekken kinderen	A fname	Ja
Partij kiezen door kinderen	A fname	Ja, in flinke mate
Conflictescalatie	A fname	Ja, meer dan verwacht
Conflictimpasse	A fname	Ja, maar minder dan verwacht
Afspraken	Toename	Ja, maar veel minder dan verwacht
Conflicten over...		
Emotionele kwesties	A fname	Ja, meer dan verwacht
Oudere kwesties	A fname	Ja
Praktische kwesties	A fname	Nee, geen verandering verwacht
Financiële kwesties	A fname	Nee, een toename verwacht
Informatie delen	A fname	Nee, minder dan verwacht
Beslissingen	Toename	Nee, een afname verwacht
Opvoeding	A fname	Nee, minder dan verwacht
Contactregeling	A fname	Ja
Ernst van het conflict	Toename	Nee, een afname verwacht
Frequentie van contact:		
Persoonlijk contact	(Vrijwel) geen verandering	Nee, toename verwacht
Telefonisch contact	Kleine toename	Ja, maar minder dan verwacht
Schriftelijke contact	Kleine afname	Nee, toename verwacht
Op de hoogte houden	Toename	Ja, maar minder dan verwacht
Relatiekwaliteit	Toename	Ja
Afstandelijkheid	A fname	Ja
Rancune	A fname	Ja
Welwillendheid	A fname	Nee, er werd een toename verwacht
Vertrouwen	Toename	Nee, er werd een afname verwacht
Persoonlijk netwerk	Toename	Nvt

^a Er is hier een vergelijking gemaakt tussen de tussenmeting (de verwachting) en de eindmeting (het resultaat). Deze uitwerking hiervan is terug te zien in de figuren in hoofdstuk 5. Opgemerkt dient te worden dat hierbij geen statistische toetsing heeft plaatsgevonden.

De discrepantie tussen de zienswijze van de ouders en het objectievere resultaat (verschil tussen voor- en nameting) laat zich mogelijk begrijpen door te kijken naar de verwachtingen van ouders vlak na het volgen van de intensieve week. Deze waren op vrijwel alle punten hoog zo bleek uit de tussenrapportages. Voor een aantal belangrijke elementen waren de behaalde resultaten aan het einde van het programma echter niet conform de verwachtingen. Conflicten over het delen van informatie en conflicten over de opvoeding namen minder af dan verwacht. De ernst van het conflict nam tegen de verwachting in juist toe in plaats van af. De welwillendheid ten opzichte van de andere partner was uiteindelijk lager terwijl hier juist een toename werd verwacht. En het contact met de ex-partner veranderde slechts weinig terwijl flinke verbeteringen werden verwacht. De negatieve waardering van ouders over het resultaat wordt dus mogelijk ingegeven door een kloof tussen het verwachte en het behaalde resultaat.

Een geschikte graadmeter voor de ervaren discrepantie tussen verwachting en resultaat wordt gevormd door het tevredenheidsoordeel over het programma. Deze blijkt onder de ouders gemiddeld laag te zijn. Bijna alle ouders vinden dat er maar weinig is bereikt met het volgen van het interventieprogramma, en veel ouders voelen zich maar weinig geholpen door het programma. Slechts twee ouders heb-

ben dankzij RDAJK meer vertrouwen in de toekomst en maar drie ouders vinden dat ze voldoende hebben geleerd om zelf verder te gaan. Concrete verwachtingen waren soms ook niet in lijn met de doelstellingen van het project. Enkele ouders hebben bijvoorbeeld vooral deelgenomen vanuit de hoop hun kinderen vaker te zien, terwijl het project met name inzette op een vermindering van conflicten tussen de ouders. Al met al wijzen deze bevindingen erop dat RDAJK mogelijk een aantal positieve resultaten weet te boeken wat betreft het verminderen van conflicten, maar dat de verwachtingen ten aanzien van het resultaat voor deelnemers hoger liggen (of anders zijn) dan hetgeen er bereikt wordt.

Maar er zijn ook andere verklaringen denkbaar. Het kan bijvoorbeeld zijn dat de positieve veranderingen worden overschaduwed door de negatieve veranderingen. Het positieve resultaat van een afname in conflictfrequentie wordt dan mogelijk niet gezien door de toename in de ernst van de conflicten. Ook kan het zijn dat de afname van conflicten enkel en alleen te maken heeft met het verstrijken van de tijd. Uit eerdere onderzoeken is bekend dat mensen met het verstrijken van de tijd minder rancuneus worden om de eenvoudige reden dat hevige emoties na verloop van tijd uitdoven (McCullough, Fincham & Tsang, 2003). Dit speelt mogelijk ook bij vechtscheidingen (zie bijvoorbeeld Kluwer, 2013). Een ander mogelijk verklaring zou gelegen kunnen zijn in de opmerking die een aantal deelnemers plaatsten, te weten dat ze nu vaker dan voorheen de ex-partner proberen te vermijden (en er dus minder potentiële conflictmomenten zijn). En tot slot moet rekening gehouden worden met een eventueel selectieve uitval. Ouders met gemiddeld minder ernstige conflicten hebben niet meegewerkt aan de nameting van het onderhavige onderzoek, waarmee de resultaten over met name hoe ouders zelf tegen het resultaat aankijken mogelijk negatiever zijn dan het geval was geweest wanneer iedereen aan de nameting had meegedaan.

Het derde beoogde resultaat van de pilot heeft betrekking op de betrokkenheid van het netwerk van de ouders. Het was de bedoeling dat de steun vanuit het netwerk zou toenemen na deelname aan de intensieve week. In het onderhavige onderzoek is onderscheid gemaakt tussen het persoonlijk netwerk (familie, vrienden, burens, kennissen, etc.) en het professionele netwerk (advocaten, hulpverleners, verwijzers, etc.). Voor iets minder dan de helft van de ouders is de steun vanuit het persoonlijk netwerk toegenomen. Ouders voor wie deze steun niet is toegenomen waren voor aanvang van de interventie meestal al content met de ondersteuning vanuit het persoonlijk netwerk. Deelname aan het programma ging per definitie samen met een uitbreiding van het professionele netwerk. De ene professional werd echter als belangrijker ervaren dan de andere. De vFAS advocaat, ervaren leren coach en verwijzer werden als minst belangrijk beschouwd, en de individueel therapeut als belangrijkste actor binnen het professionele netwerk. Maar ook de trajectbegeleider, oudertherapeut, eigen advocaat en de kindertherapeut werden gemiddeld als belangrijke netwerkleden beschouwd.

De doelstelling van een grotere betrokkenheid van het netwerk behoeft overigens een belangrijke kanttekening. Het is verre van vanzelfsprekend dat een grotere betrokkenheid op zichzelf ook gelijk staat aan het verbeteren van de situatie; een grotere betrokkenheid van het persoonlijke en professionele netwerk kan de situatie juist ook (ernstig) verslechteren. Veel eerder onderzoek wijst op de belangrijke rol van het netwerk in het ontstaan en de instandhouding van twee kampen die elkaar bevechten (zie Johnston & Campbell, 1988; Visser et al., 2017). De manier waarop het netwerk invulling geeft aan hun betrokkenheid kan een faciliterende dan wel beperkende bijdrage inhouden aan een succesvolle aanpassing aan de nieuwe situatie.

Samenvattend laten de bevindingen zien dat het resultaat van de pilot als teleurstellend en als bemoedigend kan worden bestempeld, afhankelijk van het gekozen perspectief. Over het geheel genomen zijn de ouders van mening dat de interventie maar weinig resultaat heeft gehad. Wordt echter gekeken naar het verschil in conflicten voor en na de interventie, dan wijzen de resultaten op een positieve ontwikkeling: mogelijk neemt de conflictfrequentie af en de relatiekwaliteit toe. Het huidige onderzoek laat echter definitieve conclusies over deze positieve ontwikkeling niet toe.

Discussie

De resultaten geven aanleiding tot enkele opmerkingen over het belang van een optimaal onderzoekontwerp. Ten eerste zeggen retrospectieve oordelen van deelnemers weinig over de effectiviteit van een interventie. De werkelijkheid is weerbarstig en complex, en als deelnemers worden gevraagd om zelf terug te kijken op het resultaat is het lastig om subjectieve beleving van feitelijke verandering te scheiden. Hiermee is niet gezegd dat retrospectieve oordelen geen waarde hebben, maar voor het krijgen van zicht op het behalen van het beoogde resultaat zegt dit waarschijnlijk meer over het bereikte sentiment dan het daadwerkelijke effect. Het blootleggen van daadwerkelijk behaalde resultaten was echter niet mogelijk in het onderhavige onderzoek, om meerdere redenen, maar vooral omdat er *geen vergelijkingsgroep* was om de resultaten tegen af te zetten. In een sterker onderzoeksontwerp worden deelnemers bij voorkeur willekeuring toegewezen aan de pilotgroep of de vergelijkingsgroep én omvatten beide groepen ten minste dertig deelnemers. De vergelijkingsgroep is noodzakelijk om de belangrijke factor tijd en eventuele andere alternatieve verklaringen uit te kunnen sluiten.

Tot slot moet voor eventueel toekomstig effectiviteitsonderzoek worden opgemerkt dat het de voorkeur geniet om deelname aan het evaluatieonderzoek een voorwaarde te laten zijn voor deelname aan de pilot. Dit om uitval van deelnemers aan het evaluatieonderzoek zoveel mogelijk in te perken. Het onderhavige onderzoek ging niet alleen gebukt onder een aantal eerder genoemde methodologische beperkingen (zie hoofdstuk 2), maar ook onder grote uitval van deelnemers bij de nameting van het onderzoek. Dit beperkte in sterke mate de toch al geringe zeggingskracht van de bevindingen over de effectiviteit van het behandelprogramma.

Literatuur

- Anderson, H., & Goolishian, H. (1992). The client is the expert: A not-knowing approach to therapy. In S. McNamee & K.J. Gergen (red.), *Therapy as social construction* (pp. 25-39). Londen: Thousand Oaks.
- Bartelink, C. (2010). *Signs of safety: Nederlands Jeugdinstituut*. Geraadpleegd op 18 april 2017: www.nji.nl/nl/Download-NJi/SignsOfSafety.pdf
- Derksen, J. (2016). Nieuwe autoriteit en waakzame zorg als opvoedkundige interventie. *GZ – Psychologie*, 8(6), 8-18.
- Freedman, J.M.S.W., & Combs, G. (1996). *Narrative therapy: The social construction of preferred realities*. New York, NY: Norton.
- Geurts, T. (2017). *Recht doen aan je kind: Tussentijdse bevindingen van een kleinschalige pilot*. Den Haag: WODC. Factsheet 2017-3
- Gutterswijk, R.V. (2016a). *Onderzoeksrapport Recht doen aan je kind: Evaluatie intensieve behandelweek*. Rotterdam: Horizon.
- Gutterswijk, R.V. (2016b). *Rapportage evaluatie aanmeldproces Recht doen aan je Kind*. Rotterdam: Horizon.
- Hughes, D.A. (2007). *Attachment-focused family therapy*. New York, NY: W.W Norton.
- Johnston, J.R., & Campbell, L.E.G. (1988). *Impasses of divorce: The dynamics and resolution of family conflict*. New York: Free Press.
- Johnson, S.M. (2012). *The practice of emotionally focused couple therapy: Creating connection*. New York, NY: Brunner-Routledge.
- Kluwer, E.S. (2013). *Het ouderschapsonderzoek: Een aanpak bij vechtscheidingen*. Den Haag/Utrecht: Raad voor de Rechtspraak / Universiteit Utrecht.
- Kolb, D.A. (2014). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Upper Sadle River, NJ: Pearson FT press.
- Madsen, W.C. (2007). *Collaborative therapy with multi-stressed families* (2e ed.). New York/Londen: Guilford Press.
- McCullough, M.E., Fincham, F.D. & Tsang, J. (2003). Forgiveness, forbearance, and time: The temporal unfolding of transgression-related interpersonal motivations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1586-1603.
- McCullough, M.E., Root, L.M., & Cohen, A.D. (2006). Writing about the personal benefits of a transgression facilitates forgiveness. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74, 887-897.
- Ministerie van Veiligheid en Justitie (2015). *Projectplan Innovatieproject Complexe Scheidingen: Versie 1.0*. Ongepubliceerd intern document.
- MO Groep, & Stichting Alexander. (2009). *EXIT-vragenlijst*. Geraadpleegd op 10 oktober 2016: <http://kennisbank.mogroep.nl/scrivo/asset.php?id=421542>
- Ncube, N. (2006). The Tree of Life project. *International Journal of Narrative Therapy & Community Work*,(1), 3.
- Regouin, W., & F. Siegers (red.) (2005). *Supervisie in Opleiding en Beroep: Verzameling tijdschriftartikelen uit de periode 1983-2002*. Houten, Bohn Stafleu Van Loghum.
- Rempel, J.K., Holmes, J.G., & Zanna, M.P. (1985). Trust in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 95-112.
- Schoemaker, K., Visser, M., Lawick, J. van, & Finkenauer, C. (2017). *Vechtscheidingen: Beleving en ervaringen van ouders en kinderen en verandering na Kinderen uit de Knel*. Amsterdam: Kinderen uit de Knel/Vrije Universiteit Amsterdam/Academische werkplaats kindermishandelijk.

- Turnell, A., & Edwards, S. (1999). *Signs of Safety: A solution and safety oriented approach to child protection casework*. New York/Londen: W.W. Norton.
- Vries, S. de, Prüst, H. (2017). *Oplossingsgericht werken in het sociaal werk: Interventiebeschrijving*. Utrecht: Movisie.
- Visser, M., Finkenauer, C., Schoemaker, K., Kluwer, E., Rijken, R. van der, Lawick, J. van, ..., & Lamers-Winkelmann, F. (2017). I'll never forgive you: High conflict divorce, social network, and co-parenting conflicts. *Journal of child and family studies*, 26(11), 3055-3066.

Bijlage 1 Samenstelling klankbordgroep

De leden van de klankbordgroep

Mw. mr. S.G.M. Hakhverdian-Jansen	Beleidsmedewerker, directie Sanctietoepassing en Jeugd, afdeling Jeugd, ministerie van Justitie en Veiligheid.
Mw. dr. M.J. ter Voert	Senior onderzoeker, Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum, ministerie van Justitie en Veiligheid.

Bijlage 2 Meetinstrumenten relatiekwaliteit

Het meten van relatiekwaliteit is gebaseerd op bestaande meetinstrumenten. Deze instrumenten kennen meerdere items (vragen/stellingen die worden voorgelegd). In het kader van het beperken van de lastendruk, is ervoor gekozen om hieruit een selectie te maken. In tabel B2.1 staan de items die voor het onderhavige onderzoek zijn ingezet voor het meten van afstandelijkheid (McCullough, Root, & Cohen, 2006), rancune (McCullough, Root, & Cohen, 2006), vertrouwen (Rempel, Holmes & Zanna, 1985) en welwillendheid (McCullough, Root, & Cohen, 2006).

Tabel B2.1 Stellingen die aan ouders zijn voorgelegd voor het meten van vier verschillende dimensies van relatiekwaliteit

Afstandelijkheid
Ik vind het moeilijk om tegen mijn ex-partner aardig te doen.
Ik vermijd mijn ex-partner.
Ik vertrouw mijn ex-partner niet.
Vaak doe ik net alsof mijn ex-partner niet bestaat.
Rancune
Ik zal mijn ex-partner 'terugpakken' voor wat mij is aangedaan.
Ik hoop dat mijn ex-partner iets vervelends overkomt.
Ik zou willen dat mijn ex-partner zich gekwetst en ellendig voelt.
Vertrouwen
Mijn ex-partner is open en eerlijk tegen mij.
Mijn ex-partner is vooral geïnteresseerd in zijn/haar eigen belang.
Ondanks de onzekere toekomst, kan ik op mijn ex-partner rekenen.
Mijn ex-partner doet dingen altijd op dezelfde wijze.
Welwillendheid
Ondanks wat mij is aangedaan, zou ik graag willen dat we weer een positief contact hebben.

Bijlage 3 Meetinstrumenten overall tevredenheid

In deze bijlage staan de items opgenomen behorend bij twee schalen waarmee de tevredenheid van ouders wat betreft verloop en resultaat is bevraagd. Zie tabel B3.1. Op ieder item staat ook het gemiddelde van de scores die door ouders toegekend zijn, op een schaal van 1 (helemaal mee oneens) tot en met 5 (helemaal mee eens). De score drie komt overeen met antwoord 'neutraal'.

Tabel B3.1 Stellingen die aan ouders zijn voorgelegd voor het meten van hun mening over het verloop en het resultaat van *Recht doen aan je kind*

Resultaat	
Ik heb voldoende geleerd om na de hulp zelf verder te gaan	3,1
Recht doen aan je kind heeft mij geholpen met de dingen die ik belangrijk vond	2,3
Ik weet waar ik terecht kan als ik nog hulp nodig heb	3,1
Ik heb door de hulp van Recht doen aan je kind meer vertrouwen in de toekomst	2,0
Ik ben door Recht doen aan je kind geholpen met waarvoor ik kwam	1,8
Er is voldoende bereikt door de hulp van Recht doen aan je kind	1,7
Verloop	
De hulpverlening is goed verlopen	2,0
Recht doen aan je kind besliste met mij, in plaats van over mij	2,4
Ik voelde me serieus genomen door Recht doen aan je kind	3,1
De hulpverleners van Recht doen aan je kind deden hun werk goed	3,1

Bijlage 4 De vragenlijsten

In deze bijlage staan achtereenvolgens de volgende vragenlijsten opgenomen: De conflictenvragenlijst, de *EXIT*-vragenlijst en de dagverzilberingsvragenlijst. De conflictenvragenlijst ten tijde van de tussenmeting week op één belangrijk punt af van de in deze bijlage opgenomen vragenlijst. In plaats van te vragen naar de situatie van afgelopen maand, is gevraagd naar de verwachting ten aanzien van de komende maand.

De conflictenvragenlijst

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Respondentnr:

Relatie met uw ex-partner

Deze vragenlijst gaat over de relatie met uw ex-partner na uw deelname aan *Recht doen aan je kind*. Het helpt ons te onderzoeken hoe goed *Recht doen aan je kind* werkt. Uw antwoorden worden strikt vertrouwelijk en anoniem behandeld. Er zijn geen goede of foute antwoorden. Geef op elke vraag één antwoord.

De volgende vragen gaan over het contact met uw ex-partner in de afgelopen maand (kruis het best passende antwoord aan).

	Helemaal niet	Paar keer per maand	Elke week	Meerdere keren per week	Dagelijks
1 Hoe vaak sprak u uw ex-partner persoonlijk?	☐	☐	☐	☐	☐
2 Hoe vaak sprak u uw ex-partner telefonisch?	☐	☐	☐	☐	☐
3 Hoe vaak had u schriftelijk contact met uw ex-partner (per post, e-mail, whatsapp, facebook, etc)?	☐	☐	☐	☐	☐

De volgende vragen gaan over conflicten met uw ex-partner in de afgelopen maand (kruis het best passende antwoord aan).

	Nooit/ zelden	Soms	Regel- matig	Vaak	Altijd
4 Hoe vaak kwam het in uw contact met uw ex-partner voor dat u een conflict had?	☐	☐	☐	☐	☐
5 Hoe vaak had u een conflict met uw ex-partner in het bijzijn van uw kind(eren)?	☐	☐	☐	☐	☐
6 Hoe vaak kwam het voor dat uw kind(eren) partij kozen bij een conflict met uw ex-partner?	☐	☐	☐	☐	☐
7 Hoe vaak eindigde een conflict in een escalatie?	☐	☐	☐	☐	☐
8 Hoe vaak eindigde een conflict in een impasse?	☐	☐	☐	☐	☐
9 Hoe vaak eindigde een conflict uiteindelijk toch nog in een afspraak waarin u zich beiden kon vinden?	☐	☐	☐	☐	☐

Omcirkel bij onderstaande vragen het cijfer dat het beste past bij de huidige situatie.

10 Hoe ernstig zijn de conflicten met uw ex-partner over het algemeen?	Helemaal niet ernstig	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Heel erg ernstig
11 Hoe goed is uw relatie met uw ex-partner over het algemeen?	Kan niet slechter	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Kan niet beter
12 Hoe goed wordt u door uw ex-partner over het algemeen op de hoogte gehouden over uw kind(eren)?	Kan niet slechter	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Kan niet beter

De vragenlijst gaat verder op de volgende bladzijde.

Kruis bij onderstaande kwesties aan hoe vaak u hierover conflicten heeft gehad in de afgelopen maand.
Het gaat om:

	Nooit/ zelden	Soms	Regel- matig	Vaak	Altijd	nvt
13 emotionele kwesties rondom de scheiding (bijvoorbeeld de beslissing om te scheiden, verloop van de scheiding);	☐	☐	☐	☐	☐	
14 'oudere' kwesties die al voor de scheiding speelden (bijvoorbeeld communicatieproblemen, botsende persoonlijkheden, ontrouw);	☐	☐	☐	☐	☐	
15 praktische kwesties rondom de scheiding (bijvoorbeeld boedelverdeling, huisvesting, scheidingsprocedure);	☐	☐	☐	☐	☐	
16 de opvoeding van de kinderen (bijvoorbeeld omgang met het kind, regels, beslissingen);	☐	☐	☐	☐	☐	
17 de contactregeling (bijvoorbeeld wanneer de kinderen bij u en uw ex-partner zijn, het halen en brengen);	☐	☐	☐	☐	☐	
18 geld en financiële bijdragen (bijvoorbeeld alimentatie);	☐	☐	☐	☐	☐	
19 informatie over de kinderen (bijvoorbeeld het niet of niet tijdig delen of doorgeven van informatie over het kind);	☐	☐	☐	☐	☐	
20 overleg over de kinderen (bijvoorbeeld het niet of onvoldoende overleggen bij het nemen van beslissingen over het kind);	☐	☐	☐	☐	☐	
21 uw nieuwe partner (bijvoorbeeld zijn/haar bemoeienissen);	☐	☐	☐	☐	☐	☐
22 de nieuwe partner van uw ex-partner (bijvoorbeeld zijn/haar bemoeienissen);	☐	☐	☐	☐	☐	☐

In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen (geef één antwoord per stelling):

	Helemaal oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Helemaal eens
23 Ik vind het moeilijk om tegen mijn ex-partner aardig te doen.	☐	☐	☐	☐	☐
24 Ik vermijd mijn ex-partner.	☐	☐	☐	☐	☐
25 Ik vertrouw mijn ex-partner niet.	☐	☐	☐	☐	☐
26 Vaak doe ik net alsof mijn ex-partner niet bestaat.	☐	☐	☐	☐	☐
27 Ik zal mijn ex-partner 'terugpakken' voor wat mij is aangedaan.	☐	☐	☐	☐	☐
28 Ik hoop dat mijn ex-partner iets vervelends overkomt.	☐	☐	☐	☐	☐
30 Ik zou willen dat mijn ex-partner zich gekwetst en ellendig voelt.	☐	☐	☐	☐	☐
31 Mijn ex-partner is open en eerlijk tegen mij.	☐	☐	☐	☐	☐
32 Mijn ex-partner is vooral geïnteresseerd in zijn/haar eigen belang.	☐	☐	☐	☐	☐
33 Ondanks de onzekere toekomst, kan ik op mijn ex-partner rekenen.	☐	☐	☐	☐	☐
34 Mijn ex-partner doet dingen altijd op dezelfde wijze.	☐	☐	☐	☐	☐
35 Ondanks wat mij is aangedaan, zou ik graag willen dat we weer een positief contact hebben.	☐	☐	☐	☐	☐

Dank voor het invullen. Mocht u nog iets willen opmerken over deze vragenlijst, dan kan dat hieronder:

De EXIT-vragenlijst

EXIT-VRAGENLIJST Recht doen aan je kind

Ouders

Deze vragenlijst gaat over de hulpverlening die u heeft gekregen, hoe u deze hulp heeft ervaren en het resultaat ervan. Om de hulp te kunnen blijven *verbeteren* is uw mening heel erg belangrijk. We zouden het daarom erg fijn vinden als u deze vragenlijst in wilt vullen. Het invullen van de lijst kost u ongeveer 15 minuten van uw tijd. Hieronder vindt u een aantal stellingen. Lees de stelling door en kies het antwoord dat het beste bij u past. U kunt kiezen uit 'helemaal niet mee eens', 'niet mee eens', 'neutraal', 'wel mee eens' en 'helemaal mee eens'. Kruis altijd slechts één antwoord aan. Onder iedere stelling is ruimte beschikbaar om, indien gewenst, een toelichting te geven op uw keuze.

Stellingen	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutraal	Wel mee eens	Helemaal mee eens
1 De hulpverlening is goed verlopen Toelichting:					
2 Ik heb voldoende geleerd om na de hulp zelf verder te gaan Toelichting:					
3 <i>Recht doen aan je kind</i> heeft mij geholpen met de dingen die ik belangrijk vond Toelichting:					
4 Ik weet waar ik terecht kan als ik nog hulp nodig heb Toelichting:					
5 Ik heb door de hulp van <i>Recht doen aan je kind</i> meer vertrouwen in de toekomst Toelichting:					

Stellingen	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutraal	Wel mee eens	Helemaal mee eens
6 <i>Recht doen aan je kind</i> besliste met mij, in plaats van over mij					
Toelichting:					
7 Ik ben door <i>Recht doen aan je kind</i> geholpen met waarvoor ik kwam					
Toelichting:					
8 Ik voelde me serieus genomen door <i>Recht doen aan je kind</i>					
Toelichting:					
9 Er is voldoende bereikt door de hulp van <i>Recht doen aan je kind</i>					
Toelichting:					
10 De hulpverleners van <i>Recht doen aan je kind</i> deden hun werk goed					
Toelichting:					
11 Ik zou de hulp van <i>Recht doen aan je kind</i> aanraden aan gezinnen die dezelfde problemen doormaken als wij					
Toelichting:					

12 Welk rapportcijfer zou u de hulpverlening van *Recht doen aan je kind* geven?

Omcirkel: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? Ook hier is ruimte voor een toelichting.

Dankzij *Recht doen aan je kind* ...

Stellingen	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutraal	Wel mee eens	Helemaal mee eens
Dankzij <i>Recht doen aan je kind</i> ...					
13 ...heb ik minder conflicten met mijn ex-partner					
Toelichting:					
14 ...is het contact met mijn ex-partner verbeterd					
Toelichting:					
15 ...gaat het nu beter met mijn kinderen					
Toelichting:					

Stellingen	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutraal	Wel mee eens	Helemaal mee eens
16 ...is de relatie met mijn kinderen verbeterd					
Toelichting:					
17 ...zijn er goede afspraken met mijn ex-partner					
Toelichting:					
18 ...is het makkelijker om tot afspraken te komen					
Toelichting:					
19 ...neem ik meer verantwoordelijkheid voor het oplossen van de problemen					
Toelichting:					
20 ... denk ik meer aan hoe het voor de kinderen is wanneer er conflicten zijn					
Toelichting:					
21 ... stel ik de andere ouder meer in staat zijn of haar ouderrol te vervullen					
Toelichting:					

22 Zijn de conflicten met uw ex-partner verminderd?

Ja

Toelichting: Wat heeft hier volgens u voor gezorgd?

Nee

Toelichting: Wat zou hier volgens u wel bij geholpen hebben? Wat heeft u in de hulp gemist?

23 Hoe belangrijk waren de volgende onderdelen voor het verminderen van de conflicten met uw ex-partner?

	Heel on- belangrijk	Onbelang- rijk	Neutraal	Belangrijk	Heel belangrijk	Niet van toepassin g
Het voortraject	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De intensieve week	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De nazorgperiode	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De ondersteuning van de trajectbegeleiders	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De hulpverlening door de oudertherapeuten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De hulpverlening van mijn eigen advocaat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De betrokkenheid van de vFAS advocaat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De hulpverlening door de individueel therapeut	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De hulpverlening door de ervaren leren coach	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De hulpverlening door de kindetherapeut	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De betrokkenheid van Villa Pinedo	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De betrokkenheid van de verwijzer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De betrokkenheid van personen uit mijn netwerk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De overdracht naar de lokale hulpverlening	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24 Heeft de interventie voor u en uw ex-partner op het juiste moment plaatsgevonden?

- Ja, op het juiste moment
- Nee, dat had eerder moeten gebeuren
- Nee, dat had later moeten gebeuren
- Weet ik niet

Toelichting:

Doelrealisatie

25 Denkt u dat Recht doen aan je kind problemen in uw situatie had kunnen voorkomen wanneer de interventie eerder zou zijn ingezet?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet

Toelichting:

26a Is de steun/hulp die u uit uw netwerk ontving door de hulp toegenomen?

- Nee (ga verder met het onderdeel *Veiligheid en strijd* (vraag 27))
- Ja (ga verder met volgende vraag)

26b De peron/personen waarvan u de meeste steun/hulp heeft ontvangen:

Welke relatie heeft u met deze persoon/personen?

26c Kunt u in steekwoorden aangeven waaruit deze steun/hulp bestond?

26d Waardoor is volgens u de steun/hulp vanuit uw netwerk toegenomen?

Veiligheid en strijd

Hieronder treft u twee vragen die aansluiten bij de doelen waaraan Recht doen aan je kind wil werken. Het betreffen de onderwerpen veiligheid en strijd. We willen u vragen om op een schaal van 0 tot 10 weer te geven hoe u de huidige situatie inschat.

27a Hoe schat u de veiligheid in van dit kind/gezin?
(0=zeer onveilig, 10=zeer veilig)

Score huidige situatie

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

27b Hoe schat u de strijd in tussen jullie als ouders?
(0=geen enkele strijd, 10=zeer veel strijd)

Score huidige situatie

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

27c Hoe schat u de communicatie in tussen u en uw ex-partner?
(0=geen enkele positieve communicatie, 10=zeer veel positieve communicatie)

Score huidige situatie

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Afsluitende vragen

Ten slotte zouden we u nog graag enkele afsluitende vragen willen voorleggen:

28 Sinds wanneer zijn u en uw ex-partner uit elkaar?

.....(maand) - (jaar)

29 Waren er voor aanvang van Recht doen aan je kind juridische procedures tussen u en uw ex-partner gaande?

Ja

Nee, ga door naar vraag 29

30 Waar gingen deze juridische procedures over?

31 Welke hulp bij scheiding heeft u ontvangen voor aanvang van Recht doen aan je kind?

31 Welke hulp bij scheiding heeft u ontvangen voor aanvang van Recht doen aan je kind?

32 Wat vindt u goed aan de hulp van Recht doen aan je kind?

33 Wat zou er verbeterd kunnen worden aan de hulp van Recht doen aan je kind?

34 Wilt u verder nog iets kwijt over de hulp van Recht doen aan je kind?

Hartelijk dank voor het invullen van deze evaluatievragen.

De dagverzilveringsvragenlijst

Aan het eind van elke dag is een vragenlijst voorgelegd aan alle deelnemers om na te gaan hoe belangrijk elk afzonderlijk onderdeel van die dag ervaren werd. In elke vragenlijst was een introductietekst opgenomen. Hieronder staat deze tekst voor de eerste dag opgenomen. Met uitzondering van het nummer van de dag, was de introductietekst voor alle vijf vragenlijsten identiek.

DAGVERZILVERING Recht doen aan je kind

Dag 1 Intensieve behandelweek

Deze vragenlijst gaat over de ervaringen die u vandaag heeft opgedaan met Recht doen aan je kind. Uw ervaringen kunnen ons helpen bij het ontwikkelen van deze vorm van hulpverlening bij complexe scheidingen. De antwoorden die u geeft zullen anoniem verwerkt worden en enkel gebruikt bij het evalueren van Recht doen aan je kind.

De eerste dag bestaat uit de onderdelen 'a' tot en met 'f'. Zou u aan kunnen geven hoe belangrijk u de verschillende onderdelen vindt in het hulpverleningsproces?

De vragenlijsten bevatten voor dag 1 t/m dag 5 de volgende vragen:

		Helemaal niet belangrijk	Niet belang- rijk	Belang- rijk	Ze er belang rijk
Onderdelen 'Dag 1: kennismaking en relatiepatronen'					
a	Introductie: algemene doelen bespreken, uitleg opbouw dag / weekprogramma, veiligheid				
b	Kennismaking: ophangen foto's van de kinderen en bespreken van de relatie met de kinderen				
c	Bespreken van de verwachtingen/doelen				
d	Ervaringsdeskundigen Villa Pinedo				
e	Ervaringsgericht leren: outdoor-indoor activiteit 'De Knoop'				
f	Inzicht in conflictueuze interactiepatronen				
g	Inzicht in rouw fase				
h	Dagbespreking in drie/viertallen: wat neem je mee van vandaag, wat was van waarde?				

Onderdelen 'Dag 2: eigen kwetsbaarheid'		Helemaal niet belangrijk	Niet belangrijk	Belangrijk	Zeer belangrijk
a	Ervarend leren: milde houding en aandacht op hier en nu				
b	Doelen uit het voortraject bespreken				
c	Kwetsbaarheid en hechting: Tree of life				
d	Kwetsbaarheid en hechting: Vragen Hughes Emotionele anamnese				
e	Ervaringsgericht leren: doorgeven van kracht / last				
f	Dagbespreking in viertallen: wat neem je mee van vandaag, wat was van waarde?				

Onderdelen 'Dag 3: emotieregulatie en reflecteren / posities gezinsleden en behoefte kinderen'		Helemaal niet belangrijk	Niet belangrijk	Belangrijk	Zeer belangrijk
a	Ervarend leren: Ballon oefening				
b	Inzicht in eigen emoties: 'trap van boosheid'				
c	Ervarend leren: Hindernissen / Blokkades				
d	Positie gezinsleden en netwerk: opstellingen				
e	Dagbespreking in viertallen: wat neem je mee van vandaag, wat was van waarde?				

Onderdelen 'Dag 4: confrontatie en verandering'		Helemaal niet belangrijk	Niet belangrijk	Belangrijk	Zeer belangrijk
a	Ervarend leren: samenwerken met elastiek en touw				
b	Oplissing zoeken voor knelpunten: Reflecting teams				
c	Ervarend leren: Ontspanningsoefening				
d	Oplissing zoeken voor knelpunten: Reflecting teams				
e	Dagbespreking in viertallen: wat neem je mee van vandaag, wat was van waarde?				

Onderdelen 'Dag 5: nieuw perspectief'		Helemaal niet belangrijk	Niet belangrijk	Belangrijk	Zeer belangrijk
a	Ervarend leren: accepterende, milde houding en aandacht richten op het hier en nu				
b	Nieuw verhaal voor de kinderen schrijven				
c	Lunch met kinderen				
d	Wandeling langs het bos van de kinderen				
e	Ontspanningsoefening met ouders en kinderen				
f	Ouders vertellen hun verhaal aan de kinderen				
g	Afsluiting en verzilvering weekprogramma				

Elk van de vijf dagverzilveringsvragenlijsten sloot af met de volgende open vragen:

Open vragen

1. Wat vindt u goed aan de inhoud van 'dag 2'?

2. Wat vindt u minder goed aan de inhoud van 'dag 2'?

3. Wat heeft u vandaag geleerd?

4. Wat waren voor u de belangrijkste momenten vandaag?

5. Heeft u vandaag iets gemist aan de hulp?

6. Wilt u verder nog iets kwijt over de hulp van vandaag?

Bedankt voor het invullen!